

Resursförstärkande strategier för att förebygga våld och vanvård

Examensarbete

Alexandra Björkman

Daniela Skog

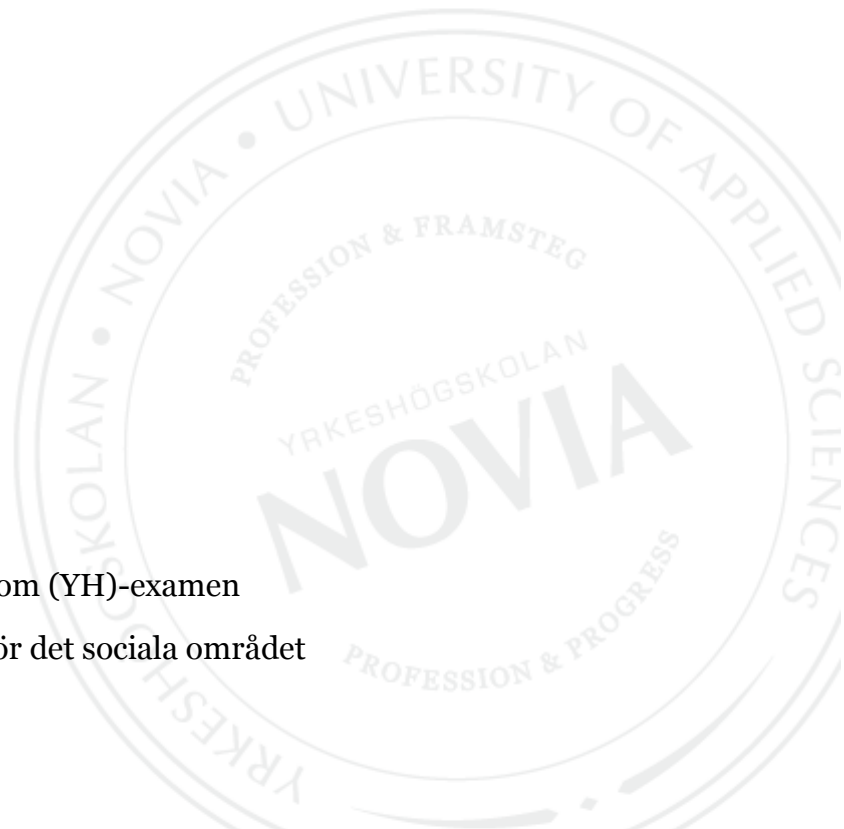
Charlotta Wennerstrand

Emilia Österholm

Examensarbete för socionom (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för det sociala området

Åbo 2013

EXAMENSARBETE

Författare: Björkman Alexandra, Skog Daniela, Wennerstrand Charlotta och Österholm Emilia

Utbildningsprogram och ort: Det sociala området, Åbo

Inriktning/alternativ/Fördjupning: Socialpedagogiskt arbete

Handledare: Juslin Eva, Lemmetyinen Gunlög, Liljeroth Pia

Titel: Resursförstärkande strategier för att förebygga våld och vanvård

---

Datum 6.5.2013 Sidantal 74 Bilagor -

Sammanfattning

Examensarbetet är en del av projektet Familjehuset och syftet är att fortsätta utveckla resursförstärkande- och mångprofessionellt arbete i familjehusverksamhet. I examensarbetet framkommer det att våld och vanvård är ett tabubelagt ämne. Frågeställningarna är utgångspunkten för teoridelen av examensarbetet som fokuserar på att stärka föräldraskapet samt få fram barns perspektiv på våld och vanvård.

Examensarbetet är uppbyggt på teori kring barns behov av stödåtgärder då de utsätts för våld och vanvård. Syftet med arbetet är att utveckla resursförstärkande strategier för att förebygga våld och vanvård.

Syftet verkställs genom skapandet av produkten Känsloladdat, som består av reflektiva samtalskort. Produkten ska stöda professionella inom social- och hälsovården att få föräldrar att reflektera över föräldraskapet genom reflektiva och resursförstärkande samtal. Känsloladdat-kortens funktion ska besvara de behov som framkommer i teoridelen.

Språk: Svenska

Nyckelord: Barn, våld, vanvård, familj, föräldraskap, förebyggande arbete, samspel och grundbehov.

Förvaras: Examensarbetet finns tillgängligt i webbiblioteket Theseus.fi

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Björkman Alexandra, Skog Daniela, Wennerstrand Charlotta ja Österholm Emilia

Koulutusohjelma ja paikkakunta: Utbildningsprogrammet för det sociala området, Turku

Suuntautumisvaihtoehto/Syventävät opinnot: Socialpedagogiskt arbete

Ohjaajat: Juslin Eva, Lemmetyinen Gunlög, Liljeroth Pia

Nimike: Voimavaroja vahvistavia strategioita ennaltaehkäisemään väkivaltaa ja

laiminlyöntiä/ Resursförstärkande strategier för att förebygga våld och vanvård

---

Päivämäärä 6.5.2013 Sivumäärä 74 Liitteet -

Tiivistelmä

Opinnäytetyö on osa hanketta Familjehuset, jonka tarkoituksena on voimavarojen vahvistaminen ja moniammatillisen työn kehittäminen perhetalotoiminnassa. Opinnäytetyössä käy ilmi, että väkivalta ja laiminlyönti ovat nykyään tabuja. Opinnäytetyön kysymyksenasettelu keskittyy vanhemmuuden vahvistamiseen sekä saamaan esiin lasten näkökulman väkivallasta ja laiminlyönnistä.

Opinnäytetyö pohjautuu teoriaan tukitoimista, joita lapsi tarvitsee altistuessaan väkivallalle ja laiminlyönnille. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää voimavaroja vahvistavia strategioita ennaltaehkäisemään väkivaltaa ja laiminlyöntiä.

Opinnäytetyön tarkoitus toteutetaan luomalla tuote, Känsloladdat, joka perustuu reflektoiiviin keskustelukorttiin. Tuotteen tarkoitus on tukea sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia saamaan vanhemmat refleктоimaan vanhemmuuttaan refleктоivilla ja voimavaroja vahvistavilla keskusteluilla. Känsloladdat -korttien tarkoitus on vastata tarpeisiin, jotka esitellään teoriaosassa.

Kieli: Ruotsi

Avainsanat: Lapset, väkivalta, laiminlyönti, perhe, vanhemmuus, ennaltaehkäisevä työ, vuorovaikutus ja perustarpeet.

Säilytys: Opinnäytetyö on saatavissa nettikirjastossa Theseus.fi

BACHELOR`S THESIS

Author: Björkman Alexandra, Skog Daniela, Wennerstrand Charlotta and Österholm Emilia

Degree programme: Social Services, Åbo

Specialization: Socialpedagogiskt arbete

Supervisors: Juslin Eva, Lemmetyinen Gunlög, Liljeroth Pia

Title: Resource Reinforcing strategies to prevent violence and neglect /

Resursförstärkande strategier för att förebygga våld och vanvård

---

Date 6.5.2013 Number of pages 74 Appendices -

Summary

The Bachelor's thesis is a part of the project Familjehuset, the purpose of which is to continue to develop resource reinforcing and multi-professional work in family house operations. The thesis reveals that violence and neglect still are a taboo. The thesis research question focuses on strengthening parenthood and to reveal children's perspective on violence and neglect.

The thesis is based on theory on children's need of supporting measures when they are exposed of violence and neglect. The thesis aims to develop resource reinforcing strategies to prevent violence and neglect.

The aim is implemented through the product "Känsloladdat", which consists of reflective discussion cards. The product will support professionals in the social and health services to get parents to reflect on parenthood through reflective and resource reinforcing discussions. The function of the cards is to answer to the needs that emerge in the theoretical part.

Language: Swedish

Key words: Children, violence, neglect, family, parenthood, prevention work, interaction and basic needs.

Filed at: The examination work is available at the electronic library Theseus.fi.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
2	Barns behov- den ultimata situationen	3
2.1	Barns grundbehov	3
2.2	Anknytning	4
3	Våld ur barns perspektiv.....	6
3.1	Orsaker till våld	7
3.2	Barn som utsätts för våld	9
3.2.1	Psykiskt våld.....	10
3.2.2	Fysiskt våld.....	15
3.2.3	Vanvård	18
3.3	Konsekvenser av våld	21
4	Barns skydds- och riskfaktorer	29
4.1	Skyddsfaktorer	29
4.2	Riskfaktorer	30
5	Förebyggande arbete med barn och familjer	32
5.1	Lagar och styrdokument gällande familjearbete.....	35
5.2	Förebyggande arbete med barn i fokus	37
5.3	Åtgärder för att förebygga familjevåld	38
5.4	Stödåtgärder för barn som utsätts för våld.....	42
6	Resursförstärkande strategier inom familjen.....	45
6.1	Tillräckligt bra föräldraskap	46
6.2	Föräldrafunktioner	49
6.3	Samspel mellan föräldrar och barn	51
6.4	Reflektiva samtal	54
7	Metod.....	56
7.1	Produktutveckling	56
7.2	Tillförlitlighet och etik.....	59
7.3	Tillämpning av produkten.....	60
8	Känsloladdat – reflektiva samtalskort	64
9	Avslutande diskussion	73
	Källförteckning.....	75
	Finlands författningssamling	78

1 Inledning

Våld i nära relationer är ett tabubelagt ämne och speciellt våld riktat mot barn är vanligare än det tros. Många tror att barn lever skyddade från våld även om de upplever det i hemmet. Barn som upplevt eller utsatts för våld är i lika stort behov av stödåtgärder som vuxna och de har rätt till att bli hörda samt vara delaktiga i det som berör deras eget liv. De är beroende av sina föräldrars handlingar och för dem är föräldrarnas val viktiga med tanke på deras framtid. (Oranen & Keränen 2006, s. 63, 81). Konsekvenserna av våld och vanvård kan uttryckas på både en samhällelig och på individnivå. Tidigt ingripande och förebyggande arbete stöder social hållbarhet i vårt samhälle. Förebyggande arbete ger samhället ekonomiska vinster på långsikt genom att mindre följder leder till mindre socialbidrag, sjukvårdskostnader som då ses som en ekonomisk belastning för samhället. (Andershed & Andershed 2005, s.197, 208, 216).

Reflektion kring teman som våld, vanvård och olika känslor kan vara svåra att ta till tals. Produkten som utvecklats är reflektiva samtalskort. Produkten, reflektiva samtalskort, ger möjlighet till öppen dialog. Projektet Familjehuset fokuserar på förebyggande åtgärder och tar fasta på ämnen som är svåra att diskutera genom att stöda föräldrarna via lågtröskelverksamhet. Avgränsningen för examensarbetet är barn i åldern 0-5 år eftersom de är beroende av sina föräldrars handlingar. Tidigt ingripande förebygger konsekvenser för barn längre fram i livet och ger dem de förutsättningar de behöver för att klara sig. Småbarn har färre riskfaktorer som i vardagen kan påverka dem vilket gör att de är lätt mottagliga för stöd och resursförstärkande åtgärder. Arbetet fokuserar på att lyfta fram åtgärder och styrdokument som tillämpas i Finland inom det förebyggande arbetet. Målet med examensarbetet inom ramen för projektet Familjehuset är att med hjälp av resursförstärkande strategier förebygga psykiskt och fysiskt våld samt vanvård.

Det här examensarbetet är en del av projektet Familjehuset. Projektets syfte är att utveckla familjehusverksamhet på ett resursförstärkande och mångprofessionellt sätt. Yrkeshögskolan Novia och familjehuset Ankaret i Pargas startade tillsammans ett långvarigt projekt, som resulterade i projektet Familjehuset. Projektet har pågått under åren 2010-2013 och är indelat i tre faser. Det här examensarbetet är en del av den tredje fasen. Huvudmålet har varit att fortsätta utveckla familjehusverksamheten genom material för att förbättra samarbetet mellan olika aktörer inom barn- och familjearbete. (Projektplan för familjehuset 2010-2013).

Syftet med examensarbetet är att utveckla reflektionskort som en resursförstärkande strategi för att förebygga föräldrars våld mot barn.

Frågeställningarna är:

- Vilka är barns grundbehov?
- Hur påverkas barn av våld och vanvård?
- Hur kan ett föräldraskap utvecklas utan risk för våld och vanvård?
- Hur få föräldrar på ett resursförstärkande sätt att handskas och reflektera över sina känslor och kunna undvika känsloutbrott?

2 Barns behov- den ultimata situationen

"Barnets rätt är den vuxnes ansvar"

(J.P. Grant, UNICEFs f.d. generalsekreterare)

Enligt lagen har barn vissa rättigheter när det gäller deras uppväxt. Alla paragrafer som berör barn och grundbehoven de har, har samlats i barnskyddslagen. Dessa rättigheter grundar sig på barns behov på olika plan; psykiska, emotionella, fysiska och sociala behov. Rättigheterna som barn har får också stöd på internationellt plan, från FN:s barnkonvention (United Nations Convention on the rights of the Child u.å.). Finland ratificerade FN:s barnkonvention år 1991 (Gottberg 2012, s.50, United Nations Convention on the rights of the Child u.å.). Enligt konventionen har barn rätt till att få sina grundbehov tillfredsställda. Grundbehoven som stöder en trygg, harmonisk och fullständig utveckling samt rätten till att få växa upp i en familjemiljö, omgiven av individer som kan ge barn kärlek, förståelse och lycka (United Nations Convention on the rights of the Child u.å.). Det sätter ett ansvar på barns vårdnadshavare och samhället att se till att ge dem rätt till den välfärd som de är berättigade. (13.4.2007/417 Kapitel 1, § 1-4).

2.1 Barns grundbehov

Barns grundbehov är på det emotionella planet; trygghet, kärlek, att bli skyddade, sedda, hörda, vara uppskattade och bli accepterade. På det fysiska planet är grundbehoven näring, renhet, kläder enligt väder, övervakning, hälsovård, utbildning och stimulans. Dessa grundbehov ska finnas i barns alla miljöer där de vistas, exempelvis hemma och i daghemmet. Ifall barn blir omhändertagna, ska dessa grundbehov också tryggas på det barnhem eller på den instans där de är placerade. (Söderholm & Politi 2012, s. 79). Barn har rätt till att *bara* leka, lära sig och rätt till vuxna som tar hand om dem och ger dem trygghet (Strid 2004, s. 239). Detta är den ultimata situationen för barn. Barnskyddslagen grundar sig på de ovan nämnda behoven och utgående från dessa behov har lagen formats så att det skyddar barns rätt till dessa grundbehov. (13.4.2007/417 Kapitel 1, § 1-4). När det enligt barnskyddslagen (13.4.2007/417) utreds ifall barns grundbehov tillfredsställs utgår det från centrala principer i lagen som uttrycker barns bästa;

“1) En harmonisk utveckling och välfärd samt nära och fortgående mänskliga relationer, 2) Möjlighet till förståelse och ömhet samt övervakning och omsorg i enlighet med ålder och utvecklingsnivå, 3) En utbildning som motsvarar barnets anlag och önskemål, 4) En trygg uppväxtmiljö samt fysisk och psykisk integritet, 5) Utveckling till självständighet och

mognad till ansvarsfullhet, 6) Möjlighet att delta och påverka i frågor som gäller barnet självt samt 7) Hänsyn till språklig, kulturell och religiös bakgrund” (4§).

Förenta nationernas barnkonvention stöder sig på barns grundbehov och deras bästa på olika plan samt rättigheter utgående från en internationell nivå. Barnkonventionen består av 54 artiklar, varav 41 rakt berör barns rättigheter. I de 41 artiklarna tas upp allt som berör barn, inte bara grundbehoven utan även alla behov som de i olika situationer kan ha. Konventionen stöder tankarna om den ultimata barndomen, det som vill uppnås. Barnkonventionen finns till för att det ska finnas samma riktlinjer samt samma rätt till möjligheter och tillfredsställande av behov för alla barn och konventionen är rättsligt bindande. Konventionen antogs den 20 november 1989 och 193 länder har valt att underteckna den. De länder som undertecknat har skyldigheten att var femte år ge en rapport över hur de lyckats uppnå de artiklar som finns i konventionen. Det tas fasta på att de grundprinciper som nämns i rättigheterna ger en grund för att barn ska utvecklas så att de sedan kan ta sitt ansvar i samhället. Det ultimata är att alla barn ska ha rätt till en trygg uppväxt som uppnår den standard som konventionen ger. De fyra principer som hela konventionen grundar sig på är att alla barn ska ha samma rättigheter, att deras bästa tas i beaktan då det görs beslut som gäller dem, de har rätt till liv och utveckling samt att de ska ha rätt att säga sin åsikt och att de blir respekterade. FN:s barnkonvention ger också varje barn rätt till medborgerliga, politiska, sociala, kulturella och ekonomiska rättigheter. (United Nations Convention on the rights of the Child u.å.).

2.2 Anknytning

En trygg anknytning mellan föräldrar och barn är någonting av det viktigaste i barns uppväxt. Barn, och speciellt spädbarn, är fullständigt beroende av en trygg vuxen för att överleva. Dessutom har spädbarn ett medfött behov av sökande av närhet och kontakt till andra människor och det hör till det centrala för barn under deras första levnadsår. Då samspelet mellan barn och föräldrar är tillfredsställande, har föräldrar förmåga att tolka och uppfatta barns signaler rätt och reagera på ett lämpligt sätt vilket leder till att barns fysiska och psykologiska behov blir tillgodosedda. (Bowlby 2003, s. 22 - 26).

Barn använder föräldrar som en trygg bas medan de upptäcker och utforskar det som finns i omgivningen. Ju mindre barn är desto mer behöver de sina föräldrars stöd för att fortsätta känna sig trygga på sina upptäcksfärder. När de känner att de utforskat tillräckligt eller om de träffar på någonting nytt återvänder de till sina föräldrar. Det här kallas för secure phase

phenomenon och resultatet av detta samspel mellan barn och föräldrar som uppstår är anknytningsrelationen. Då barn utvecklas, tillbringar de mindre tid med föräldrarna och utforskar omgivningen mera vilket innebär att de delar upp ansvaret för sin trygghet mellan föräldrarna och stödet från omgivningen. Den trygga anknytningen som formas hos individen under spädbarnstiden fortsätter livet ut och har därmed en väldigt viktig betydelse för barns upplevda trygghetskänsla och utveckling. (Bowlby 2003, s. 28 - 29).

Då barn knyter an till sina föräldrar utvecklas en varaktig relation som kallas det psykologiska bandet. Anknytningsmönstret uppstår beroende på hur bandet formas och sköts. Det här mönstret är intrapsykiskt, det vill säga inte synligt och finns därmed inom barn genom att det styr deras beteende oberoende av föräldrarnas närhet. Anknytningsmönstret bildas i barns personlighet och vidgas så att det spelar in i deras sätt att hantera olika livssituationer och möta personer. (Karlsson 2012, s. 20-21). Anknytningsmönstret kan även sägas vara en reflektion av kontakten mellan barn och föräldrar och återspeglar vad de upplevt tillsammans. Mönstren i växelverkan mellan barn och föräldrar byggs upp under barns första levnadsår och styr förväntningarna de har på relationer till andra människor. (Karlsson 2012, s. 67).

Anknytningsmönstret präglar barns barndom och beteende och finns kvar ända upp i vuxen ålder. Anknytningsmönstret är viktigt ur ett flergenerationsperspektiv eftersom barn vars anknytning till föräldrarna är trygg har större förutsättningar för att skapa en trygg anknytning till sina framtida barn än vad barn med otrygg anknytning har. Detta beror på sättet de tagits hand om som barn eftersom det skapar grunden för och påverkar att ta hand om den följande generationen. (Karlsson 2012, s. 21). Eftersom barndomen går i generationer är det viktigt för barn att bearbeta traumatiska och hemska händelser som de varit med om. Ifall händelserna inte bearbetas tillsammans med känslorna förmedlas de omedvetet till de egna barnen. Trots det behöver det inte betyda att personer som själva blivit utsatta för övergrepp utsätter sina egna barn för det men att attityderna och obearbetade problem kan föras vidare. (Killén 2009, s. 18-22).

Då barn får en otrygg anknytning till föräldrar kan det läggas märke till två olika typer av otrygg anknytning; undvikande och ambivalent anknytning. Barn som har en undvikande anknytning till föräldrar visar inga tecken på att det skulle behöva använda dem som en trygg bas. Barnen bryr sig inte ifall de inte är tillsammans med föräldrarna och är avvisande i kontakten ifall föräldrarna varit borta och kommer tillbaka. Barn med ambivalent anknytning både söker och avvisar kontakt med föräldrarna. Det som är

kännetecknande för de båda otrygga anknytningarna är att föräldrarna inte är känsliga för barnens signaler. Med andra ord har barnen svårt för att läsa föräldrarna och föräldrarna har svårt för att visa positiva känslor för barnen. (Bowlby 2003, s. 151 - 164).

Barn har inre arbetsmodeller som byggs upp genom anknytningen de har till sina föräldrar och speglar därmed deras upplevda kontakt med föräldrarna. Inre arbetsmodeller kan byggas upp då barn har en trygg anknytning till sina föräldrar och ökar även deras känsla av tilltro och värde av sig själva och andra. Det är på basen av de erfarenheter barn fått som små som de skapar sina inre arbetsmodeller och dessa modeller kommer att fungera som olika slags prototyper för hur det är för dem att genomföra vissa handlingar eller att vara tillsammans med andra. Arbetsmodeller kan byggas upp av olika händelser de kontinuerligt hamnar i och hjälper dem att på förhand veta vad som komma ska. Barns inre arbetsmodeller utvecklas stegvis till ett förtroende för omvärlden. (Karlsson 2012, s. 66-67).

3 Våld ur barns perspektiv

Attityderna mot våld i nära relationer har i allmänhet varit ett tabubelagt ämne vars handlingar hållits inom familjen och ansetts att utomstående inte har att göra med. Först på 1970-talet började det talas om barn som bevittnat våld och på 1990-talet förnyades lagstiftningen kring våld i nära relationer märkbart, vilket ledde till att även handlingar måste påbörjas för att åtgärda våldsproblematiken. Social- och hälsovårdsministeriet och Stakes beslöt att samarbeta kring problematiken och började med en femårig plan för att åtgärda våld som berör kvinnor och genom denna plan skapa styrdokument för kommuner för att förebygga våld i nära relationer. (Ruohonen 2006, s. 9-15).

Osynliga barn är ett begrepp som förekommer ofta då det talas om barn som på olika sätt blivit våldsoffer. Det har länge ansetts att våld inte påverkar barn eftersom de varken ser, hör eller är medvetna om våldsutövningarna. Det har ändå framkommit att barn behöver stöd på samma sätt som vuxna som blivit utsatta för våld. (Oranen & Keränen 2006, s. 63). Där det finns fysisk utsatthet, förekommer även psykisk känslomässig försummelse i någon grad. Exempelvis blir barn som utsätts för vanvård ofta försummade på det känslomässiga planet. Det kan leda till att det blir svårt att urskilja mellan det fysiska och psykiska våldet. Även om de allt som oftast förekommer tillsammans kan det psykiska våldet förekomma enskilt utan det fysiska våldet. Det innebär att det psykiska våldet blir osynligt och svårt att upptäcka då det inte finns andra faktorer som gör att barn är utsatta.

(Hindberg 2001, s. 76). Till följande behandlas våldsproblematiken ur olika synvinklar. Våldets orsaker och konsekvenser samt olika typer av våld som barn utsätts för kommer att lyftas fram och fördjupas ytterligare.

3.1 Orsaker till våld

I vissa fall beror våld på psykisk sjukdom, missbruk i olika former eller på att någon av föräldrarna har humörssvårigheter. Våld kan förekomma på grund av att föräldrar anser att det är en del av uppfostran men kan också förekomma tillfälligt, till exempel i krissituationer och under stress. Föräldrar som utövar våld tillfälligt är oftast sådana som vanligtvis inte skulle använda våld men på grund av situationen tappar kontrollen. Sker våldet då föräldrar lider av någon psykisk sjukdom är våldet oftast väldigt oförutsägbart och kopplas ihop med humöret. Humöret styr vilken nivå av tolerans föräldrar har för barn och det kan orsaka att de tar till våld i någon form. Oavsett våldsform som barn utsätts för är det lätt att de börjar ta på sig skulden. Barn analyserar vad de själva har gjort som skulle ha kunnat utlösa våldet och hittar något de tror är orsaken till det skedda. (Fridh & Norman 2001, s. 108-109).

Det finns tre förklaringsmodeller för familjevåld och fyra orsaksförhållanden. De tre förklaringsmodellerna för familjevåld är; individ-, situations- och strukturmodeller. Individmodellen innebär att huvudorsaken till våldet är en specifik egenskap eller specifika egenskaper hos individen medan situationsmodellen tar fasta på olika situationer som kan utlösa våld, exempelvis stress av olika slag. Här inverkar även barns och föräldrars olika personligheter samt hur relationen mellan dem ser ut. Strukturmodellen syftar på att samhällsförhållandet är huvudorsaken till våldet mot eller mellan personer som har en svagare ställning än våldsutövaren. (Arnell & Ekbohm 1999, s. 26). För att förstå orsakerna till våld utgås det från maktlöshetsteorin, som innebär att ta i beaktande en persons maktlöshet och sätt att behärska maktlösheten och sätta in dessa maktlöshetsförhållanden i ett sammanhang där personen lever. (Isdal 2001, s. 198).

Det finns också fyra olika orsaksförhållanden; individuella, grupprelaterade, samhällsrelaterade och våldsrelaterade, som beskriver makt och maktlöshet. De individuella orsaksförhållandena innefattar upplevelser och erfarenheter i barndomen. Det kan vara fråga om uppfostran eller relationsförhållanden men den viktigaste orsaken till att en person börjar utöva våld är att personen själv blivit utsatt för det som barn. Personen behöver inte ha upplevt våld i hemmet för att det ska skapa en känsla av maktlöshet som

sedan påverkar ännu i vuxen ålder utan det kan vara frågan om mobbning, förlust, brist på psykologisk omvårdnad eller trauma. De biologiska förhållandena som temperament eller problem med olika sinnesorgan har även betydelse. Det har även konstaterats att personer som utövar omfattande och allvarligt våld, med stor sannolikhet har utsatts för allvarlig misshandel eller trauma i barndomen. (Isdal 2001, s. 198- 199).

Grupprelaterade orsaksförhållanden antyder att en person som tillhör en grupp känner en samhörighet med andra människor. Då gruppen utövar våld mot sina barn är det vanligt att en person faller för grupstrycket. En grupp kan ge personer bekräftelse samt respekt och vänskap, vilket personerna inte vill sätta på spel och därför inverkar gruppens betendenorm på personens enskilda beteende. Tillsammans i en grupp är det även flera personer som bär ansvaret för handlingarna. (Isdal 2001, s. 198 – 200).

Det finns flera olika faktorer i samhället som påverkar människor och deras handlingar, exempelvis ekonomiska och politiska förhållanden samt roller som hör till hela samhällssystemet och kulturen. Till förhållandena räknas bland annat skillnader i inkomstklyftorna mellan fattiga och rika människor som skapar våld. Även roller och värderingar som finns inom olika kulturer är betydande för förekomsten av våld. Där solidaritet och omsorg hör till en kulturs grundvärderingar förekommer det mindre våld. Till de våldsrelaterade orsakerna hör bland annat att våld på lång sikt ökar sannolikheten för nytt våld. Att utöva våld innebär att det skapas riskfaktorer som påverkar människans självkänsla och därmed påverkas på olika plan; att känna skam, självförakt, maktlöshet och sakna känslan av kärlek och värdighet. Andra medverkande faktorer som kan öka sannolikheten för våld är alkohol och medieviolens. Alkohol och droger kan göra föräldrar våldsamma och få dem att använda droger, alkohol och våld som ett sätt att hantera sina känslor och problem. (Isdal 2001, s. 201 – 209).

Alla våldsituationer inom familjer ser olika ut och beror på många olika faktorer. Det finns sju olika orsaker till våld inom familjen. Det som orsakskategorierna har gemensamt är förklaringen till familjens våldsmentalitet. Familjen påverkas genom osynliga band både direkt och indirekt av ideologin och vanan som karaktäriserar storsamhället. Den första orsaken är legitimeringen av våld inom familjen, det vill säga föräldrarna vill bevara jämvikten i familjen genom att använda sig av rätten och plikten att utöva våld mot varandra och mot barnen. Sammanblandningen mellan kärlek och våld är den andra orsaken. Barn lär sig att våld mellan människor som står varandra nära är lagligt och tillåtet. Eftersom det hör till socialisationsprocessen att barn imiterar och identifierar sig

med föräldrarna är det naturligt att de för vidare vad de lärt sig hemma. Tredje orsaken är att våldet inom familjen kan användas som ett medel i den moraliska uppfostran av barnen. Föräldrar anser att de måste slå sina barn för att de förtjänar det samtidigt som de inte ska bli bortskämda. Våldets instrumentella värde är fjärde orsaken för familjevåld där föräldrar anser sig uppnå positiva resultat genom att använda sig av våld i uppfostran. En femte orsak till våldet är föräldrars moraliska plikt till att uppfostra sina barn och framför allt pojkar till att använda våld. Filosofin bakom denna inställning är att om barnen inte tränas i att ta emot och själv utöva våld kommer de senare i livet att få problem med att klara sig i en våldsam värld. (Seidel 1995, s. 9).

Den indirekta uppfostran till att använda våld, är den sjätte orsaken till våld i familjen. Eftersom barn får lära sig att våld är det viktigaste sättet för att få kontroll över andra människor får de bekräftat genom föräldrarna att det inte finns någon bättre lösning på ett problem än att använda sig av våld. Till den sjunde orsaken hör rättfärdigandet av föräldrars övergrepp mot barn genom att hänvisa till sin mäktiga och moraliskt felfria position. Eftersom barn är totalt beroende av föräldrar är de övergivna åt deras handlingar och lär sig genom exemplen den auktoritära inställningen som ligger som grund för hackordningen. Det vill säga att det är acceptabelt att slå de svagare. (Seidel 1997, s. 10).

3.2 Barn som utsätts för våld

Att barn upplever våld är vanligare än trott. Det har konstaterats att i en grupp på 21 barn har 3 upplevt eller upplever hela tiden våld i sin närmiljö. (Mäntymaa 2010, s. 33). Det räknas till psykiskt våld ifall barn bevittnar våld inom hemmets fyra väggar även om de inte själva är direkt utsatta för våldet. (Arnell & Ekbohm 1999, s. 27). Då barn bevittnat våld som skett inom familjen påverkar det dem ända upp i vuxen ålder. (Almqvist & Janson 2004, s. 18-19).

Då barn upplever våld utan att själva bli direkt drabbade får de observationsrollen. Observatörsrollen har två olika sidor, de blir både offer för våldet och utövare av det. Barn blir offer genom att de ser våld och upplever känslor som rädsla, smärta och kränkningar medan de är utövare genom att de inte ingriper i själva våldssituationen. Efterreaktionerna på detta kan variera och de kan vara mycket problematiska att hantera. Ångest, chock och skuldskänslor kan upplevas på grund av situationen de varit med om. Observatörsrollen kan vara en stor roll att hantera för barn som blir vittne till att ena föräldern utövar våld mot den andra. Det är en känslig roll eftersom ju starkare relation barn har till den

misshandlade föräldern, desto starkare reagerar barnet. Barn som bevittnat våld har i många fall samma psykiska skador som om de själva vore offer för våldet. Barn som bevittnat våld har större risk att själva få våldsproblem längre fram i livet ifall det inte tas itu med problemet. Tydliga paralleller kan dras mellan barn som bevittnat våld och barn som längre fram i livet får problem med sitt beteende. (Isdal 2001, s. 144- 149).

3.2.1 Psykiskt våld

De handlingar som definierar psykiskt våld är de som stör barns intellektuella och emotionella utveckling, deras självkänsla, sociala färdigheter och handlingar som stör utvecklingen av nära känslomässiga relationer till andra. För att kalla någonting psykiskt våld måste det pågå under en längre tid och handla om upprepade handlingar och händelser. Det psykiska våldet är svårt att förklara och få grepp om, jämfört med det fysiska våldet som ger synligare märken och lämnar efter sig en mer fysisk smärta. Den psykiska våldsformen handlar snarare om ett förhållningssätt och attityder som de vuxna har mot barn än om enskilda tydliga episoder eller händelser. Detta gör det svårt för myndigheterna att utreda misstankar eftersom barn inte upplever detta som våld utan mera som en livsstil. En stor orsak till att det psykiska våldet är så dolt och inte upptäcks lika lätt och leder till en barnskyddsanmälan eller liknande åtgärder är att utåt sett verkar inte situationen vara en akut kris för barn. Eftersom våldsperioden pågår under en lång tid och är frågan om en långsam process alarmerar den inte heller myndigheterna på samma sätt som vid andra krissituationer. (Hindberg 2001, s. 73-77).

Det psykiska våldet startar från en känsla som föräldrarna känner vilket leder till en handling där resultatet blir att de känner sig bättre eftersom barnet är ännu mindre och ännu lägre ner i den så kallade makthierarkin än vad föräldrarna är. Föräldrarna vill känna sig bättre än barnet och därför kan det psykiska våldet ses som en maktkamp där föräldrarna känner sig mentalt och psykiskt hotade utav någon egenskap barnet har. Föräldrarna vet inte hur de ska handskas med känslorna så de tar ut dem genom att kontrollera barnet eftersom de inte kan kontrollera sig själva. Föräldrarna har också som syfte att se bättre ut än barnet i offentligheten. Föräldrarna vill göra sin egen vardag tryggare och undvika känslorna om att bli svikna genom att omtolka problemet till ett offer, det vill säga barnet. Föräldrarna vill undvika att inse att det ursprungliga problemet finns hos dem och utåt sett visa att det är barnet som har problem och inte de själva. Genom att föräldrarna ständigt använder sig av ett kontrollbeteende som innebär att de styr

och dominerar över andra tacklar de också bland annat sina egna rädslor samt känslor av otrygghet och hjälplöshet. (Isdal 2001, s. 62 – 63).

Det psykiska våldet kan delas in i aktivt och passivt samt sju underkategorier. Till den aktiva delen hör kränkningar och barn kan kränkas genom det verbala exempelvis genom att de förödmjukas, kritiseras, hotas, blir förklarade som värdelösa eller att de konstant blir utsedda som syndabockar. Det kan också handla om att de blir utstängda och isolerade från familjens gemenskap eller att familjemedlemmarna inte lyssnar på dem och behandlar dem som luft. (Hindberg 1997, s. 23). Det psykiska våldet kan även delas in i sju olika underkategorier; förödmjukande beteende, direkta hot, indirekta hot, kontroll, isolering, svartsjuka och emotionellt våld. Det som alla kategorierna har gemensamt är att det psykiska våldet skapar ett avstånd mellan två personer och förstör den kärlek som kan finnas mellan dessa personer. (Isdal 2001, s. 47).

Till det förödmjukande beteendet kan alla beteenden räknas vars målsättning är att såra eller kränka en annan människa psykiskt. Målsättningen med det förödmjukande beteende från föräldrars sida är att göra barn psykiskt illa samt skapa obehagskänslor. Gränsen mellan ett förödmjukande beteende och ett normalt beteende är då barn är tvungna att stå ut med personliga påhopp och kränkande beteende och föräldrar med flit väljer ord som är starkare och hårdare att ta emot trots att det finns mildare ord att använda. Det kan också vara frågan om att föräldrar är ute efter att förminska eller såra barn, beteendet kan då gå ut på att karakterisera barn negativt eller kalla dem för någonting dåligt eller ovärdigt. Syftet med ett förödmjukande beteende är att föräldrar vill att barn ska sättas i ett negativt ljus eller att få barns utåtagerande beteende att verka förödmjukande mot föräldrar. Även förödmjukande handlingar där föräldrar tvingar barn att utföra förödmjukande handlingar trots att de inte vill anses som förödmjukande beteende. (Isdal 2001, s. 50-51).

Direkta hot är hot som föräldrar använder genom våldshandlingar mot barn som inte gör som de säger, vill, önskar eller så har barnen redan gjort någonting som inte motsvarar föräldrarnas önskningar. Genom direkta hot är det möjligt att styra en annan människa och dess handlingar till något som personen ifråga kanske från början inte alls velat göra. Personligheten är i riskzonen för att modifieras till något som våldsutövaren vill ha eller önskar förändra. Direkta hot kan även styra andra människor med samma effektivitet som fysiskt våld och effekten av direkta hot stärks om det finns fysiskt våld med i bilden. Indirekta hot är ett annat sätt att föra fram att en våldshandling är möjlig ifall beteendet inte ändras. De indirekta hoten kan förmedlas med ord där barn är tvungna att läsa mellan

raderna, men budskapet är att det kan leda till våld. Med indirekta hot vill föräldrar skapa oro, rädsla och obehag hos barn dels genom sina ord men också genom kroppsspråk och röst användning. (Isdal 2001 s. 47-50).

Kontroll innebär att föräldrar alltid vill kontrollera vad barn gör samt konstant veta vad de gör, med vem de är och var de är. Föräldrar visar sig vara dominanta mot barn och att de inte har någon talan. Föräldrar vill begränsa barns frihet genom sina handlingar, det kan sträcka sig ända till att föräldrar kräver att ha kontroll över barns liv och vardag. Att kontrollera barns vardag kan handla om allt från aktiviteter, tid, information, de sociala kontakterna som de har till klädsel, beteende och vanor. Kontrollbeteendet hos föräldrar skapar ett förhållande mellan föräldrar och barn som bygger på dominans och underordning där det inte finns möjlighet till att bygga upp en grund för varken kärlek eller närhet. Det kan istället byggas upp på ilska och aggression. Ett kontrollbehov går ofta hand i hand med en negativ människosyn vilket kan synliggöras genom negativa ordval. Genom en ständig kontroll skapas ett missförtroende och ett avstånd bildas. Längre fram kan detta få andra konsekvenser baserade på situationen. I värsta fall kan kontrollbehovet förhindra att ett förtroende byggs upp. (Isdal 2001 s. 51-55).

Isolering handlar om att bli utstängd från exempelvis familjens gemenskap och isolerad från omgivningen. Det handlar om att föräldrar vill begränsa barns frihet och isolering kan även ses som ett sätt att kontrollera dem. Handlingarna styrs genom både direkta och indirekta hot. Isolering kan användas som ett sätt för föräldrar att trygga sin egen trygghet. De kan använda isoleringen som ett sätt att kontrollera att ingen utomstående får reda på vad som sker inom hemmets fyra väggar. Föräldrar vill göra barn totalt beroende av dem. Genom isolering mister barn all kontakt med det som tidigare varit deras gemenskap och deras känsla av sammanhang. Att ständigt bli isolerade upplever barn slutligen att deras vardag i hemmet är normal eftersom de mister all social kontakt. Möjligheterna att diskutera sin vardag med andra och få uppleva vad en normal vardag är finns inte för dem utan de accepterar till slut sin situation som isolerade och upplever att de har förtjänat sin vardag. (Isdal 2001, s. 58-59).

Svartsjuka kan användas på två olika sätt. Ena sättet är att använda svartsjukan som en täckmantel för att föräldrar upplever att svartsjukan skrämmer och kränker. Det andra sättet är att svartsjukan kan användas som ett sätt att styra och kontrollera andra. Att vara svartsjuk är mänskligt men då föräldrar använder sig av känslan som hot eller redskap för

att kunna påverka barnet går det över till psykiskt våld. Svartsjukan används som ett redskap till att plåga eller straffa barnet. (Isdal 2001, s. 55-56).

Emotionellt våld innebär att föräldrar har ett beteende som är direkt riktat på att få barn att känna sig små, dåliga och oviktiga genom att skapa obehagskänslor hos dem. Det emotionella våldet kan se olika ut i familjer. Negligering ingår i det emotionella våldet genom att föräldrar varken vill höra eller se barn utan de totalt ignorerar dem. Att konstant bryta löften och överenskommelser som föräldrar och barn haft samt tystnad kan räknas som emotionellt våld i den bemärkelsen där föräldrars målsättning är att göra barn illa. Tystnaden kan användas som ett kontrollbeteende eller som ett sätt att väcka obehagliga känslor. (Isdal 2001, s. 60-61).

Det passiva våldet är en mer omedveten form som även kallas för känslomässig försummelse. Den kännetecknas av att vara omedveten eftersom det inte handlar om att föräldrar har en tanke om att kränka eller förolämpa sitt barn. Istället är föräldrarna så upptagna av sig själva och inser inte att de inte bemöter barnet och dess behov. Det kan handla om många olika orsaker till en sådan misshandel. Även familjer där kvinnor blir fysiskt misshandlade eller familjer som har utdragna vårdnadstvister räknas som situationer där det kan vara svårt att tillgodose barns emotionella, intellektuella stimulans och stabilitet. Dessa föräldrar saknar kontroll över sina egna liv och klarar inte av att ta hand om och se sina barn. Det passiva våldet betyder även att föräldrar har en oförmåga att tillfredsställa barns behov. I fall där föräldrar använder våld mot sina barn på olika sätt handlar det om att de inte klarar av att förstå barnets behov eller vad en föräldra-barn relation innebär. Dessa föräldrar lever ofta isolerade från resten av samhället, de saknar stöd och sociala kontakter. Ofta har föräldrar till ett försummat barn upplevt brister i omsorgen i sin egen barndom. Avvisande beteende och att föräldrar prioriterar sina egna behov över barns är gemensamma drag som finns i både den passiva och aktiva delen av den psykiska misshandeln. (Hindberg 2001, s. 74-75).

Psykiskt våld kan liknas vid narcissism. Narcissism har samma definitioner som då barns behov inte möts. De barn som vuxit upp med narcissistiska föräldrar eller en förälder med narcissistiska drag inser det ofta först i vuxen ålder. Det sker ofta i samband med då de själv genomgår ett svårt förhållande där partnern uppvisar narcissistiska drag eller i vuxen ålder till exempel i samband med att de själva blir föräldrar. I hemmen där det funnits narcissism har det ofta funnits problem med den psykiska atmosfären, sällan fysiskt våld eller direkt vanvård så att det syns utåt. Som i psykiskt våld finns det brister i både

tröstande och uppmuntran hos föräldrar. De vuxna barnen kommer varken ihåg att de blivit älskade, accepterade eller att de till exempel suttit i deras mammas famn som barn. (Välipakka & Lehtosaari 2009, s. 109-110).

Alla människor upplever i sin barndom så kallad normal narcissism, som hör ihop med självkänslans och självtillitens utveckling. Den normala narcissismen innebär att barn måste lära sig att älska sig själva innan de kan älska någon annan. Barn behöver bekräftelse från människor i sin omgivning om att de är värdefulla, älskvärda och speciella samt att bilden om dem själva stämmer. Det är av stor vikt att föräldrar stöder barns självbild och försvarar deras hjälplöshet och beroende. Då barn börjar upptäcka verkligheten mer kan de ge upp sin bild och sin normala narcissism samtidigt som det är viktigt att föräldrar slutar avspegla sig själva i sina barn och bekräftar sig själva genom barnen. (Jørstad 1997, s. 56).

Barn kan även få för lite bekräftelse under det normala narcissistiska stadiet vilket kan innebära att de låser sig på det stadiet. Då barn inte får tillräcklig trygghet från föräldrar via närvaro och närhet kan deras självkänsla skadas och försvagas. Dessutom upplever de en känslöförlamning då deras känslor varken bekräftas eller besvaras. De här exemplen kallas för narcissistiska trauman och tar sig i uttryck på barn på olika sätt. En del barn kan skapa en fasad om en balanserad personlighet och klarar av att dölja sina sår både för andra och för sig själva även om det bakom fasaden ligger en blockad av deras känslor. Det finns barn som inte klarat av att utjämna den narcissistiska sårbarheten lika bra och därför isolerar sig socialt och håller sig i sin ensamhet. Det finns barn som utvecklar en patologisk narcissism vilket är ett undermedvetet försvar mot all smärta de håller dold. Den patologiska narcissismen utvecklas som ett resultat av de trauman och brister i omvårdnad barn utsatts för i barndomen. Kännetecknande för patologisk narcissism är tydlig egocentricitet och kränkbarhet det vill säga att barn kan få raserianfall av mindre frustrationer, bristande förmåga i att erkänna svagheter hos sig själva, bristande empatiförmåga samt både medvetna och omedvetna storhetsfantasier som är kännetecknande för deras attityder och beteenden. (Jørstad 1997, s. 57 – 59).

Psykiskt våld lämnar inga synliga märken utan de ärr som kvarstår syns i barns utveckling. Framst förändrar våldet barns självkänsla som påverkar hela deras sociala, emotionella och den kognitiva utvecklingen vilket ofta syns först i senare ålder. Ett flertal studier visar negativa effekter hos barn då dålig anknytning och psykisk misshandel kombineras. Det vanligaste hos barn är dålig social kompetens, social anpassning, beteendestörningar, försämring av den kognitiva utvecklingen. Dessutom har det konstaterats att barn som har

upplevt psykiskt våld även har svårigheter med problemlösning i vardagen. Ju tidigare problemen förekommer hos barn desto större riskerar anpassningsproblemen att bli. Speciellt om försummelsen skett under de två första åren i barns liv ger det allvarliga och långsiktiga konsekvenser angående anpassningen i synnerhet till sin egen familj och daghemsgruppen. Psykiskt våld orsakar inte enbart psykiska skador utan även fysiska som tillväxthämning, det vill säga kortvuxenhet, genom att hjärnan inte utvecklas normalt. Intellektuell och känslomässig stimulering är ytterst viktig under de första åren av barns liv och då kan försummelse leda till både intellektuella och neuropsykiatriska handikapp hos barn. Organiska hjärnskador orsakade av våld kan leda till problem som hyperaktivitet, brister i att kontrollera sina impulser, lätt irritation, sociala färdigheter och koncentrations- och inlärningssvårigheter. (Hindberg 2001, s. 77-78).

3.2.2 Fysiskt våld

Fysiskt våld mot barn kan definieras på olika sätt men kort sagt handlar det om då föräldrar skadar barn med flit. Äga, det vill säga våld i uppfostrande syfte, kan också räknas som fysiskt våld mot barn och i Finland förbjöds det enligt lag år 1984. Fysiskt våld och äga mot barn kan också vara av olika grad men det räknas ändå alltid som en brottslig handling. Överlag när det gäller våld utgås det från att om våldet inte orsakar blåmärken eller andra synliga märken på kroppen är det mildt. När det finns märken eller skador på kroppen av olika grad eller ifall föräldrar har använt sig av något vapen, räknas våldet som grovt (Strafflagen 1995/578). I praktiken kallas det mesta våld mot barn grovt, helt enkelt ur det perspektivet att barn alltid är försvarslösa mot föräldrar. (Tupola, Kivittie-Kallio, Kallio & Söderholm 2012, s. 99-101).

Sedan lagen om förbud mot äga i uppfostringssyfte antogs har attityden till våldet förändrats. Alla undersökningar som gjorts under 2000-talet visar en tydlig attitydförändring bland finska föräldrar. Enligt senaste undersökningar är de flesta föräldrar helt och hållet emot någon form av våld eller äga i uppfostran, siffran ligger på cirka 68 %. Ännu finns det plats för förebyggande kampanjer mot äga eftersom cirka 22 % anser att det i vissa tillfällen är berättigade att använda våld i uppfostringssyfte mot barn. (SHM 2010, s. 42-44). Det betyder att ungefär var femte förälder anser att exempelvis örfilar och knip är accepterat (Ellonen 2012, s. 112). De föräldrar som anser att våld är berättigat vid alla tillfällen i uppfostran är nuförtiden cirka 9 %, det vill säga ungefär var tionde förälder accepterar sparkar och slag mot sina barn. (SHM 2010, s. 42-44). Alltid då

det finns misstankar om fysiskt våld ska det anmälas. När det gäller professionella har de skyldighet att göra en barnskyddsanmälan. (Barnskyddslagen 2007/417 § 40).

Att känna igen riskfaktorer samt att upptäcka fysiskt våld mot barn i ett tidigt skede är viktigt. Ifall det upptäcks i ett tidigt skede kan det ingripas tidigare. Då ökar chanserna för barn på alla sätt. Benbrott, skallskador, brännskador och blåmärken är de mest typiska tecknen på att det sker våld mot barn. Ifall det handlar om mycket små spädbarn med dessa skador kan det nästan alltid utgå ifrån att det inte handlar om en olyckshändelse. Överlag är barns kropp väldigt tålig och det krävs kraftigt våld för att till exempel orsaka benbrott. Då barn faller orsakar det mycket sällan benbrott, det menas att endast 2 % av sådana händelser orsakar den typ av skador hos barn. Livshotande skador av fall kommer först då barn faller från 4-5 meters höjd. Samtidigt kan det ses skillnad på till exempel benbrott som skett på naturlig väg och benbrott som orsakats med flit. (Tupola m.fl. 2012, s. 101-107).

Blåmärken som uppstått på grund av fysiskt våld brukar oftast finnas i nacken, på ryggen, ansiktet, på baksidan av benen i lår höjd eller på stjärten. Detta skiljer sig från de naturliga ställen där blåmärken vanligtvis dyker upp, det vill säga knä, panna, framsida lår och underarmar. Blåmärken som är orsakade med flit ser oftast också annorlunda ut jämfört med dem som uppstått på naturlig väg. Märken efter att barn blivit släpade och dragna i håret lämnar spår som kan bevisa att det handlar om fysiskt våld. När det gäller brännskador kan det lätt ses vilka som är orsakade av olyckshändelser och vilka som är orsakade på flit. Ofta när barn har brännskador är de orsakade av cigaretter, olika föremål eller vätskor och då har brännskadorna på huden jämna kanter och är ofta systematiska. Då en brännskada sker på naturlig väg och speciellt när det handlar om barn, är det vätska som sprutat över barnen och har då lämnat oregelbundna märken där och var på kroppen. Brännskador exempelvis via heta ytor resulterar i att kanterna på brännskadorna oftast är ojämna. Även kemiskt våld är en av de vanliga formerna när det gäller våld mot barn och handlar om att ge barn exempelvis olämpliga mediciner, droger eller alkohol. I många fall sker denna form i spädbarnsåldern genom att föräldrar ger barn något av dessa olämpliga kemikalier för att lugna dem eller för att få dem att sova. Spädbarn som utsätts för fysiskt våld blir oftast utsatta för Shaken Baby Syndrom SBS. Denna form av fysiskt våld handlar om att föräldrar skakar om sina spädbarn för att få tyst på dem. Kraftiga skakningar orsakar stora skador på babyn, exempelvis hjärnskador eller ryggrads- och nackskador. (Tupola m.fl. 2012, s. 101-107).

Då föräldrar inte kan förklara hur skadan skett eller påstår att skadan skett vid ett visst tillfälle men en professionell kan bevisa att åldern på skadan inte stämmer överens med föräldrarnas berättelse, är det skäl att ingripa och börja undersöka situationen. Även om föräldrar har dröjt med att söka vård för barns skador finns det skäl att misstänka att allt inte är som det bör vara. (Tupola m.fl. 2012, s. 101). I figur 1 förtydligas när det finns skäl för att utreda misstankar om våld mot barn.

Rekommendationer för när misstankar om våld mot barn ska börja undersökas:
Alla under 1 åringars benbrott, möjligen också visa former av skallskador
Alla under 5 åringars brutna revben, skulderblad, axlar och kotfrakturer
Alla skallskador där det finns exempelvis inre skador eller blödning, skadan är större än 1 mm, skadan är fragmenterad, skadan finns på båda sidorna av skallen eller sitter på bakhuvudet
Alla misstankar om SBS (Shaken Baby Symptom)
Alla brännskador med märken som har jämna kanter eller skador orsakade av heta föremål
Alla blåmärken som sitter annanstans än på låren, benen, underarmarna och pannan
Alla fall där det finns konflikt gällande uppkomsten av skadan på barnet
Alla misstankar om kemisk misshandel/våld

*Figur 1: Rekommendationer för misstanke om våld mot barn. Influerad av en tabell i boken *Lapsen kaltoinkohtelu* (Tupola m.fl. 2012 s. 107).*

Aga kan definieras som att föräldrar använder våld i en mild form i uppfostringsyfte. Oftast handlar det om att skapa mild smärta och obehaglig känsla. Det som skiljer aga från så kallat vanligt våldsutövande mot barn är att det inte handlar om att ge barn skador i fysisk form. Aga är ett sätt att straffa barn för någon handling som inte har accepterats av föräldrarna. Aga har väldigt lång historia och än idag finns det människor som anser att det är en acceptabel uppfostringsmetod. Att använda aga idag som en del av uppfostran är ett brott och det ses på aga på samma sätt som vilken form av våldsutövande som helst, mot barn eller vuxen. Under de senaste 20 åren har användningen av aga minskat men det finns

ändå orsak att försöka minska användandet av aga ännu mer, samt fortsätta kampanjer gällande ämnet. Aga handlar i praktiken oftast om att knipningar, skakningar eller slag riktade mot olika kroppsdelar. (SHM 2010, s. 16-17).

Det finns alltid orsaker bakom beslutet som föräldrar tar när de väljer att ta till aga. För att kunna minska på användningen av aga måste det tas reda på vilka orsaker som ligger bakom. För vissa föräldrar är orsaken trötthet och utmattning, för andra mentala eller missbruksproblem medan det för vissa handlar om att de ser sig ha rätten att använda aga i uppfostrande syfte och då är våldet enligt dem berättigat. Ifall den bakomliggande orsaken är utmattning hos föräldrar är det alltid skäl att undersöka vilka avlastningsmöjligheter samt stödformer och handledning som finns. I dessa fall brukar föräldrar veta att de handlat fel och känna stor ånger över det skedda. Är den bakomliggande orsaken mentala eller missbruksproblem är det en barnskyddsfråga och föräldrarna måste få vård och rehabilitering och familjen få stöd. I dessa fall kan det vara bra att speciellt få stöd kring interaktionen i familjen samt att få handledning i uppfostran av barn. Att föräldrar anser sig ha rätt till att använda våld och att det hör till uppfostran kan bero på flera orsaker. Vissa av orsakerna kan vara kulturella, ovisshet om att det är förbjudet och brottsligt eller att det går i arv från den egna barndomen. För att minska användandet av aga på grund av dessa orsaker är det viktigast med kampanjer kring aga och konkret information om att det är förbjudet i lagen. (SHM 2010, s. 16-17).

3.2.3 Vanvård

Vanvård är ett brett begrepp som kan indelas i olika grader och former. Brister i fysisk omvårdnad och emotionell vanvård är begreppets huvudindelning. Det kan vara allt från brister i hemmiljön till social eller känslomässig otillräcklighet från föräldrar. Vanvård upptäcks oftast via barns beteende i och med att det annars är mycket svårt att bevisa om det inte finns tillgång till kunskap om vad som sker i hemmet i vardagen. Vanvård är svårare att upptäcka jämfört med fysiskt våld. Av alla former av misshandel eller våld mot barn, är vanvård den vanligaste formen. Det anses att vanvård är något som kommer smygande och att det ibland utvecklas sakta men säkert mot en mer kronisk process. (Söderholm & Politi 2012, s. 77-80).

Vanvård kan beskrivas som bristfällig omvårdnad där föräldrarna eller annan omsorgsperson inte tar hand om barns fysiska och emotionella grundbehov (Paavilainen & Flinck 2008, s. 4). Barn som utsätts för bristande omvårdnad har ofta en otrygg anknytning

till sina föräldrar och kan därför ha svårt att skapa förtroendefulla relationer till andra personer. Det är vanligt att barn blir antingen beroende av andra personer eller att de utvecklar ett oberoende som kännetecknas av att de är hela tiden på sin vakt. Barn kan försvara sig mot trauman de upplever genom förnekande eller splittring. Reaktionerna på detta kan vara psykosomatiska det vill säga symptom som inte går att förklara på medicinsk väg. Det är även vanligt att barn är deprimerade, ängsliga eller aggressiva samt att deras självbild och självkänsla är dålig samtidigt som de upplever stark skuld- och ansvarskänsla. (Drugli 2003, s. 56 – 57).

Tecken i beteendet kan vara överaktivitet, stor oro, inåtvändhet, mycket aggressivt beteende, raserianfall och mobbning. För att kunna koppla ihop detta beteende till att något inte är som det ska är det lättare om professionella regelbundet kommer i kontakt med barn i en miljö utanför hemmet och kan se tydliga regelbundna så kallade urladdningar. Professionella dröjer ofta med att reagera och åtgärda, det vill säga göra en anmälan. Som med psykiskt våld är det aldrig lätt att tolka barns beteende och det går aldrig att vara helt säker på att ett visst beteende beror på en sak, avvikande beteende är inte alltid samma som orsakssamband. (Fridh & Norman 2001, s. 119-121). Det beror också ofta på att det finns brister i utbildning bland personalen som arbetar med barn samt samarbete mellan de olika instanser som har med barn att göra. I många fall väntar till exempel daghemspersonalen först tills synliga symptom dyker upp. Myndigheterna är också rätt så försiktiga och vill gärna att det finns relativt konkreta bevis innan de tar tag i saken och börjar utreda. Processer för utredning av vanvård är ofta väldigt långa, vilket inte är till fördel för barns utveckling. Barn som blir utsatta för vanvård är mycket hjälplösa och utsatta i och med att det inte finns så mycket som de själva kan göra samt att de i värsta fall inte heller förstår att de blir utsatta för vanvård. Små barn hamnar i kläm då deras språk inte räcker till att förklara eller beskriva sin situation och när den non verbala kommunikationen är svår att tolka. Även äldre barn kan ha svårt att få fram att de blir utsatta för vanvård. De följer som barn kan få av vanvård är oftast psykiatriska och somatiska problem, olika sjukdomar samt olika störningar. Följderna kan finnas på alla plan; fysiska, psykiska och det sociala men varierar enligt den form av vanvård som barn blivit utsatta för, längden av vanvård, skyddsfaktorer och barns egen resiliens. (Söderholm & Politi 2012, s. 77-79, 88).

Barn som utsätts för bristande omvårdnad har många olika överlevnads- och copingstrategier som gör att det är svårt att upptäcka vad de utsätts för samtidigt som de är väldigt bra på att dölja det. De blir lätt mindre flexibla än andra barn eftersom de inte blir sedda i den grad de skulle behöva och får därmed sämre försvarsmekanismer. För att de

ska kunna hantera sin vardag lättare intar de olika roller som tar sig uttryck på olika sätt. Barn kan antingen inta en vuxen hjälparroll, en roll där de blir blyga och ängsliga, utåtagerande bråkstakar eller charmtroll och clowner. I hjälparrollen bär barn det största ansvaret i familjen och utvecklar en stark mottaglighet för hur de andra familjemedlemmarna mår. Det är barn som visar utåt att familjen har det bra även om fallet inte är så. Blyga och ängsliga barn försöker göra sig osynliga och känner sig otrygga. De undviker sociala situationer och får allt för lite uppmärksamhet. Barn som tar roller som bråkstakar använder utåtagerande som strategi och behöver få bekräftelse på att deras handlingar är bra. Dessa barn har lätt för att skapa en negativ självbild av sig själva och att inta rollen som charmtroll eller clown är en copingstrategi. Barnen får inte prova på andra roller och reaktionssätt så de flyttar fokus på sig själva eftersom de låst sig i rollen. (Drugli 2003, s. 57 – 58).

Det är en utmaning att nå in i en sluten familj, vilket är typiskt för familjer där det förekommer våld i olika former eller vanvård. I en utredning måste barns verkliga behov av vård ses i och med att behoven är individuella och det aktuella behovet i relation till vad som varit bristfälligt gällande omvårdnaden måste ses. (Fridh & Norman 2001, s.122-124). Det finns också barn utan synliga symptom, det vill säga barnen har inte ett direkt avvikande beteende som skulle väcka oro hos någon utomstående som kommer i kontakt med dem utanför hemmet. Då barn inte har tydliga symptom ligger ofta orsaken till vanvården i psykiska problem från föräldrars sida. Osynliga symptom är vanligare hos äldre barn i och med att de tar över rollen som vuxna hemma. Vanvård kan även innebära att föräldrar inte låter barn få en livsnödvändig åtgärd på grund av religiös övertygelse, har för stora krav som inte motsvarar deras ålder eller utveckling, lämnar dem i vård hos någon som inte kan ta hand om dem på ett acceptabelt sätt eller gör det för ofta så att de känner sig otrygga. Då barn inte får rätt medicinering eller får rätt till utbildning klassas det även som vanvård. (Söderholm & Politi 2012, s. 88, Fridh & Norman 2001, s. 122-124).

Brister i fysisk omvårdnad handlar om att barn inte har rätt att få sina grundläggande behov tillgodosedda. Bristerna syns oftast genom att barn är ovårdade, har söndriga kläder, är illaluktande och smutsiga när det gäller både kroppen och kläder. De är inte rätt klädda enligt årstid det vill säga i form av för lite kläder, för vädret olämpliga eller bristfälliga kläder. Det kan också vara att barn tvingas vistas i sådana miljöer som inte är ändamålsenliga då där är kallt, ohygieniskt, finns risker eller faror. Barns grundbehov blir förbisedda och de blir inte skyddade på det sätt som de har rätt till att bli, de går hungriga, glöms eller tappas ofta bort. (Söderholm & Politi 2012, s. 80). Bristande fysisk omsorg kan

bero på föräldrars förståndshandikapp som möjligen leder till okunskap, oförmåga och brist på förstånd. Det kan också vara så att hela familjens situation är den samma som barnets, någondera eller båda föräldrarna ser eller förstår inte heller sina egna behov exempelvis på grund av mentala- eller missbruksproblem och därför blir det också brister i att se barnets grundläggande behov. Barn är väldigt olika och vissa klarar sig med det lilla som de får medan andra barn behöver betydligt mer för att överleva. (Fridh & Norman 2001, s. 122-124).

Emotionell vanvård är den form av vanvård som kan pågå under hela barns uppväxt utan att någon utomstående märker eller reagerar. Barn som utsätts för emotionell vanvård får inte den kärlek, acceptans och uppskattning de behöver. Ifall barn noggrant följs upp på olika instanser så som daghem, rådgivningar och skolhälsovården, reagerar personalen då de har somatiska symptom. Symptomen kan vara att utvecklingen inte sker i den takt den ska och alla andra orsaker till det är uteslutna. Att direkt börja utreda eller följa upp ifall interaktionen mellan föräldrar och barn är onormal eller när föräldrar inte är mentalt närvarande och deras uppfattning om barnen är felaktig eller negativ. (Lajunen Andell, Jalava, Kemppainen, Pakkanen & Ylvenius-Lehtonen 2012, s. 26). Onormal interaktion är något som inte kan försvinna eller förbättras av sig själv. Ju längre problemet tillåts pågå, desto svårare och djupare blir problemet och svårare att åtgärda. Emotionell vanvård kan variera i hur det uttrycker sig, genom brister i den sociala anpassningen och behoven, barns individuella gränser ses inte, bilden av barnet är förvrängd på olika sätt och enbart det negativa ses och framhävs samt att föräldern inte är emotionellt närvarande. (Söderholm & Politi 2012, s. 80-81).

3.3 Konsekvenser av våld

Då det förekommer våld finns det alltid konsekvenser. Det hur konsekvenserna uttrycks hos barn beror på hur våldet tagit sig uttryck på, mängden och kvaliteten på det samt barns ålder och kön. Även risk- och skyddsfaktorer som finns i barns omgivning spelar in. Barn har väldigt olika sätt att överleva situationer. Ju yngre barn är desto färre överlevnadsstrategier har de, till exempel spädbarn kan inte försvara sig på andra sätt än att somna eller dra sig undan vuxna och sluta ta kontakt med dem. (Oranen 2006, s. 63-64). Den allvarligaste följden av den psykiska försummelsen kan bli att den viktiga anknytningen under spädbarnstiden inte sker då de vuxna gör sig otillgängliga för dem. (Hindberg 2001, s. 74-75). Konsekvenserna av våld är många och kan ta sig uttryck på

många olika sätt. Bland annat kan våldet ta sig uttryck i posttraumatisk stress, trauma typ 2 och aggressivitet som fördjupas till följande.

Allt våld som barn blivit utsatta för påverkar deras psykiska utveckling och innefattar en risk för att insjukna i en psykisk sjukdom. Då barn blir utsatta för våld under en lång tid kan de börja lida av traumatiskt stressyndrom. (Socialporten 2003). Barn påverkas av våld på olika sätt beroende på deras utvecklingsnivå, hur länge de utsatts för våld samt våldets karaktär och deras relation till våldsutövaren. (Ensi- ja turvakotien liitto ry, u.å.).

Då barn utsätts för familjevåld kan de så att säga fastna i händelsen och uppleva det om och om igen i sina tankar, känslor och fantasier. En traumatisk händelse som upprepas kan leda till personlighetsförändringar. Tecken på förändringar är till exempel svårigheter med att kontrollera känslor, observationsförmågan och funktionsförmågan försämras, koncentrationsförmågan minskar, förändringar i självbilden och förhållningssättet gentemot föräldrar, förändringar i relationer samt att hela världsbilden kan förändras och den psykiska upplevelsen kan förorsaka fysiska symptom. (Ensi- ja turvakoti liitto ry, u.å.).

Då barn slutar få svar på signalerna av sina föräldrar sluter de sig och slutar försöka vara mottagliga för kontakt från andra vuxna. Detta sker till exempel i daghemsgrupper där barn isolerar sig och inte tar kontakt med andra eftersom de blivit lärda under sin uppväxt att de inte får sina behov tillfredställda genom mänsklig värme och kontakt. Barns alla förväntningar inför framtiden slutar existera och de slutar förvänta sig goda saker. En lycklig och framgångsrik framtid och utmanande uppgifter känns ohanterbart för dem och de slutar därför att försöka helt och hållet. (Hindberg 2001, s. 78).

Forskning visar att barn som bevittnat våld i hemmet ofta har symptom på posttraumatisk stress och risk för att utveckla andra traumatiska symptom. (Levendosky, Bogat & Martinez-Torteya 2013, s. 7-8). De barn som växer upp i en miljö där det förekommit eller förekommer våld har större risk att få en avvikande social utveckling och att själva bli våldsutövare ifall de inte tar itu med problemet och det förebyggande arbetet. Barns relation till föräldrar och till den förälder som utövat våld inverkar på hur utvecklingen för dem ser ut. (Almqvist & Janson 2004, s. 17). Barn utsätts för olika påfrestningar varje dag och handskas olika med dem beroende på sina resurser. Påfrestningar som medför traumatisering kallas traumatisk stress och reaktionerna på stressen kallas för posttraumatiska stressreaktioner. De vanligaste definitionerna av stress består av den yttre händelsen, tolkningen och resurserna. (Weisaeth 1997, s. 21).

Det finns olika kriterier för att barn ska bli diagnostiserade med posttraumatiskt stressyndrom. Till kriterierna hör:

1. Barn har upplevt en traumatisk händelse som varit ovanligt hotande samt att de upplevt rädsla, skräck, hjälplöshet eller oorganiserat och uppskärrat beteende. Händelsen kan ha varit antingen kort- eller långvarig.
2. Den traumatiska händelsen är återkommande och upplevs via ångestfyllda tankar, fantasier eller perceptioner. Det är vanligt att mardrömmar förekommer samt att barn känner sig ångestfyllda i situationer som påminner om händelsen.
3. Barn undviker ständigt händelser som är kopplade till traumat och är lamslagna i sina sociala relationer samt drar sig undan från sina fritidsintressen och är inte kapabla till att göra upp framtidsplaner samt att deras förmåga att uttrycka känslor försämras.
4. Barn har svårt att gå tillbaka till det traumatiska händelseförloppet helt och hållet eller till en viss del. De kan ha fått bestående skador från sin större psykiska känslighet samt minst två av följande symtom; sömnsvårigheter, irritation och aggressionsproblem, koncentrationssvårigheter, vara överdrivet mycket på sin vakt eller överdriven rädsla.

Kriterierna från punkterna 2, 3 och 4 bör uppfyllas inom sex månader efter den traumatiska händelsen eller från stunden då händelsen har slutat. (Socialporten 2003).

Symptomen från 2:a kriteriet uppkommer ofta hos barn genom deras lek som baserar sig på temat som hör ihop med traumat. Benägenheten för barn att få posttraumatiskt stressyndrom beror på deras tidigare erfarenheter. Det är viktigt att utreda att barns symptom har börjat efter den traumatiska händelsen och inte före den. Depressioner och ångestrubbningar är ofta parallella störningar till PTSD. (Socialporten 2003).

Ett psykiskt trauma innebär att barn utsätts för mycket stress. De första reaktionerna av ett psykiskt trauma utmärks av att barn får ett sammanbrott eller störningar i tankeförmågan, känslomässig förlamning eller en slags känslostorm samt minskad beteendekontroll. Följderna av en psykisk påfrestning beror på olika faktorer men de tre viktigaste faktorerna är påfrestningens intensitet, hur de tolkar påfrestningen samt hurudan motståndskraft de har. (Weisaeth 1997, s. 19- 21). Barns reaktion på ett trauma återspeglar deras sårbarhet samt berättar om bortträngda trauman som de varit med om i barndomen. Dessa trauman

har inte uppkommit från några få händelser utan det är ofta frågan om relationer till föräldrar som är bristfälliga eller traumatiska och som pågått under flera av barns utvecklingsstadier. (Jørstad 1997, s. 49).

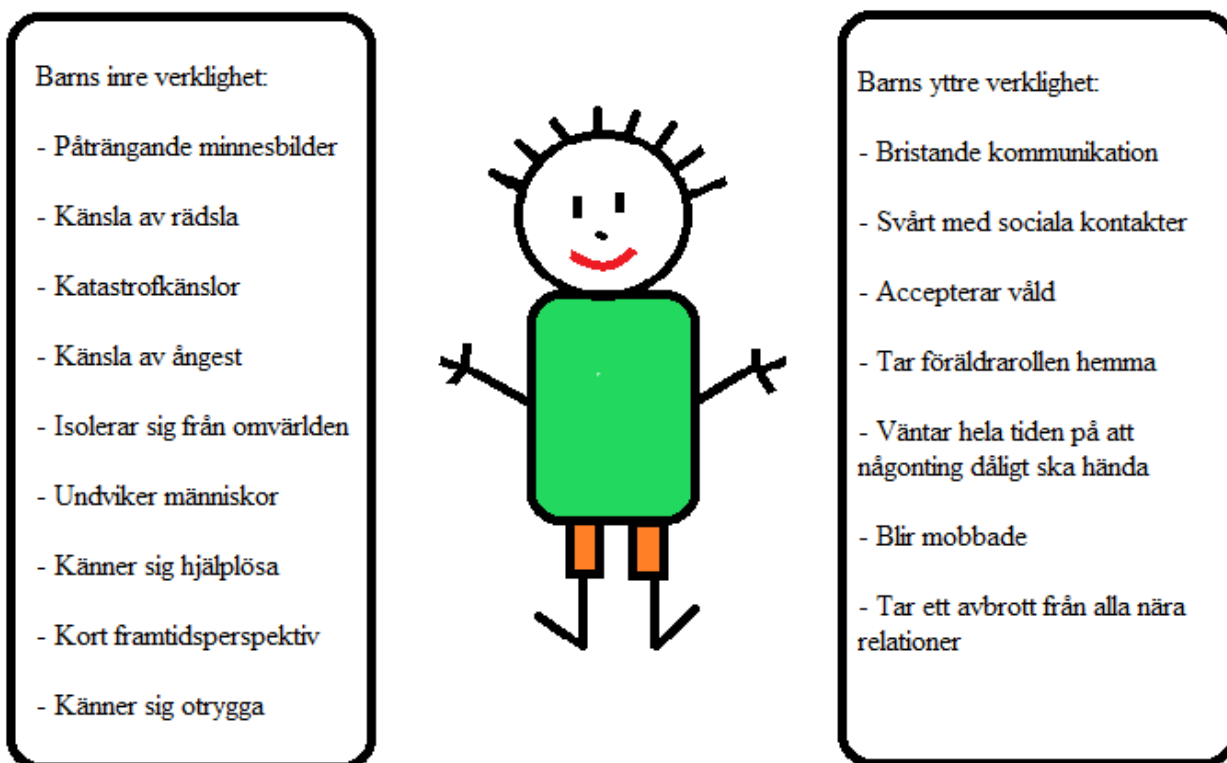
Det trauma som förorsakats genom våld kallas för trauma typ 2. Den skiljer sig från typ 1 på följande sätt; händelserna pågår under en längre tid och är därmed skadligare för barn med tanke på dess utveckling medan typ 1 handlar om enstaka händelser. Barn med trauma typ 2 förnekar ofta händelsen, kan stänga ut sina känslor och tankar samt minnet av den traumatiserade händelsen. (Tamm 2003, s. 182-183). Trauma typ 2 är allvarligare med tanke på följderna än typ 1. Ofta går ett trauma av typ 1 att bearbeta genom olika stödformer. Barn som lever under hotfulla omständigheter lär sig att tänka om och att utveckla resurser som ökar chanserna för överlevnad. Det är svårt för barn att bearbeta händelserna och det krävs större insatser av professionella att stöda dem. (Tamm 2003, s. 194).

Redan barn i två – tre års ålder har ett minne av ett trauma som de varit med om som de senare kan minnas och berätta om, men även under spädbarnstiden har det framkommit att barn kan skapa kroppsliga beteendemässiga minnen. Vissa kognitiva svårigheter har konstaterats kunna vara en följd av att barn har bevittnat våld och vara en konsekvens av våldet som skett inom familjen. Till de kognitiva svårigheterna kan uppmärksamhetsstörningar, koncentrationssvårigheter samt minnesstörningar räknas. Barns egen inlärningsförmåga och humör kan även i vissa fall påverkas negativt. Barn som varit lugna och sansade tidigare kan ändra i humöret mycket drastiskt och bli oroliga, vilda och bråkiga. De kan även drabbas av depressioner och olika psykosomatiska problem då de bevittnat våld. (Almqvist & Janson 2004, s. 17-18).

Barn kan uppleva mycket ilska, irritation, aggressivitet och hysteri och som följd kan de bli destruktiva och börja använda rusmedel samt bli mer riskfyllda. Barn kan också förlora sina minnesbilder av händelsen, psykiskt dissociera sig bort från platsen och känna sig frånvarande under händelsen. Deras funktionsförmåga kan förlamas och de kan känna panikångest eller bli upprörda och överaktiva. Även deras intresse för utomstående saker minskar och det uppstår precisions- och inlärningssvårigheter. Barn kan även börja idealisera utövaren, i det här fallet föräldrarna, och börjar själva bete sig på liknande sätt. De kan ha svårt för att kontrollera sina känslor och då uppstår det även svårigheter i sociala relationer eftersom barn har svårt för att lita på andra personer och har svårt för att skilja på andras känslor och tolkar allting som ilska gentemot dem själva. Barn undviker platser som

påminner om händelser de upplevt och människor och diskussioner som har med dem att göra. De har ingen framtidstro eftersom alla deras tidigare föreställningar har visat sig vara felaktiga och ändrats till negativa. Till fysiska symptom som de kan få hör bland annat kraftlöshet, svaghetskänsla, sömnlöshet, andningssvårigheter, tryckande känsla i bröstet, försämrad hälsa, hjärklappning, aptitlöshet, magont och värk. (Ensi- ja turvakoti liitto ry, u.å.).

Det har gjorts en sammanfattning på hur barns inre och yttre verklighet påverkas av familjevåldet som förtydligas i figur 2. De inre faktorerna som kan påverka barn som upplevt familjevåld kan vara att barnet har påträngande minnesbilder, olika rädslor, katastrofkänslor, ångest, de isolerar sig från omvärlden och undviker människor, känner sig hjälplöst, har ett kort framtidsperspektiv samt känner sig otryggt. Till den yttre verkligheten som påverkas av att barnet upplevt familjevåld kan höra att barnet har en bristande kommunikation, svårt med sociala kontakter, accepterar våld, tar föräldrarollen hemma, väntar hela tiden på att någonting dåligt igen ska hända, blir mobbat eller tar ett avbrott från alla nära relationer. (Arnell & Arnell 1999, s. 28-29).

Figur 2: Barns inre och yttre verkligheter.

Småbarn har redan i spädbarnsåldern drag som kan klassas till svåra att hantera för föräldrar. Det kan handla om att de inte sover, saknar sömnrhythm, gråter mycket av olika orsaker eller vägrar äta. Vid sådana tillfällen är det naturligt att föräldrar saknar kunskap om hur barn ska bemötas. Med äldre barn kan svårigheterna handla om att reglera sina känslor, behov av uppmärksamhet, svårigheter med att ta kontakt eller att kontrollera sina impulser. (Hedenbro & Wirtberg 2003, s. 57). Normbrytande beteende kan vara en följd av att barn blivit utsatta för våld i någon form (Andershed & Andershed 2005, s.101). Själva begreppet normbrytande beteende betyder att barn beter sig på ett sätt som inte enligt normen i samhället anses som normalt. Beteendet kan vara allt från fysiskt och verbalt aggressivt beteende mot människor i omgivningen eller djur till regelbrott av olika grad. (Andershed & Andershed 2005, s. 17). Normbrytande beteende är en mycket allvarlig följd i och med att beteendet som utvecklats i barndomen ökar risken för sociala anpassningsproblem, missbruk, psykiatriska problem, arbetslöshet, ostabila relationer, bristande socialt nätverk och konflikter senare i vuxenåldern. (Andershed & Andershed 2005, s. 189).

Då barn har ett våldsamt och ett aggressivt beteende kan det vara tecken på flera olika saker som är aktuella i deras livssituation. Det kan exempelvis vara ett tecken på någonting naturligt i utvecklingen. Till barns utveckling hör olika stadier i livet där övergången från ett stadium till ett annat kan göra att de känner sig maktlösa och sårbara samt att olika faser kan komma upp där de känner sig otrygga och osäkra av olika skäl. Reaktionen på detta kan bli att de får ett aggressivt beteende. Barn kan även känna av en viss frustration över att de inte klarar av en specifik färdighet vilket kan leda till att de får ett beteende som kan upplevas som aggressivt. Barns aggressiva beteende kan även vara en naturlig reaktion på specifika händelser i deras liv. Det aggressiva beteendet kan förklaras med att de egentligen upplever osäkerhet och vill få en känsla av kontroll eller att de betyder någonting. Ett aggressivt beteende blir ett symptom som talar om att de inte har det bra, i situationen de befinner sig eller att allting inte står rätt till trots att beteendet kan bero på naturliga saker. Då föräldrar möter barns aggression med ett avvisande och fördömande beteende leder detta till att de lätt kan tro att de är elaka och omöjliga samt att de inte är värda kärlek. Detta kan leda till att deras självbild skadas eller blir sämre som sedan kan leda till att de får ett ökat aggressivt beteende. (Isdal 2001, s. 273-274).

En konsekvens av våldet är aggressivitet. Aggressivitet är en egenskap som alla barn har inom sig och som kan upplevas vara den mest skrämmande egenskapen för föräldrar. Det är helt naturligt för barn vid uppväxten då deras inre jag växer fram mer och mer att de

börjar pröva sina gränser och demonstrera. Då brukar även den aggressiva sidan växa fram, en del kan kontrollera den bättre medan andra har väldigt svårt med det vilket kan leda till svårigheter i samspelet mellan barn och förälder. Föräldrar känner sig ofta hjälplösa i hur de borde bemöta sina barn. Situationer där barn lätt visar sina negativa viljeyttringar är vid matsituationer, påklädning eller i leken. Vissa barn visar knappt sina reaktioner och är väldigt försiktiga med att uttrycka sig medan andra upplever känslor väldigt starkt och har ett större behov av bekräftelse samt svårigheter med att kontrollera sina impulser. Av föräldrar krävs mycket tålamod och tid då en sådan situation uppstår. (Hedenbro & Wirtberg 2003, s. 57).

Mycket vanligt är att föräldrar inte klarar av att behålla sitt lugn och ledarskapet samtidigt som de står ut med barns ilska ifall där det handlar om aggressiva utbrott. För barn är det viktigt att de får uttrycka sina känslor utan att de behöver känna sig lämnade och ensamma. Ifall barn blir ensamma med sina känslor som de inte klarar av att hantera leder det till att de lär sig att då de uttrycker negativa känslor är det farligt. Då de inte blir bemötta på rätt sätt under ett känsloutbrott kan de längre fram i livet ha svårigheter att lära sig att handskas med de negativa känslorna och lära sig impuls kontroll. Föräldrar blir även väldigt lätt försiktiga och försöker på alla sätt undvika de situationer som kan leda till en konflikt, medan barn snarare skulle behöva en bekräftelse och tid att bearbeta sina känslor. Då barn får bekräftelse och den vuxna står ut med dem lär de sig i takt med utvecklingen att känna igen känslan och sätta ord på den, vilket framöver underlättar samspelet mellan föräldrar och barn. (Hedenbro & Wirtberg 2003, s. 58).

En annan konsekvens av våldet kan vara svårhanterligt temperament. Barn som har ett svårhanterligt temperament har visat sig vara oförutsägbara i sitt beteende och i sina handlingar. De reagerar ofta intensivt och kraftigt på stimuli och är väldigt aktiva samtidigt som de kan vara lättretliga och dra sig undan från nya situationer som de kan uppleva samt att de har svårt att ta till sig olika förändringar i omgivningen. Det finns en temperamentdimension som påminner om ett svårhanterligt temperament som har kunnat konstateras att börjar redan i barndomen. Till temperamentdimensionen hör underkontroll, dit stabilt och allvarligt normbrytande beteende hör. Underkontroll kan definieras som problem, vilka uppstår via bland annat impulsivitet, rastlöshet, negativa känslor och att barn har en förmåga att lätt bli distraherade. Barn med underkontrollerat temperament kan utlösa att föräldrar använder sig av ineffektiva och olämpliga uppfostringsmetoder gentemot dem vilket sedan kan leda till att risken för att de ska utveckla ett normbrytande beteende längre fram ökar. Det har konstaterats att ifall barn har aggressivt beteende i den

tidiga barndomen kan detta kopplas ihop med fortsatt aggressivt normbrytande beteende under barndomen. (Andershed & Andershed 2005, s. 73-74, 81-86).

Barn väljer inte att bli utsatta för våld, de vuxna gör valet och måste ansvara för det. Ett val hamnar barn dock ut för; om de väljer att godkänna och godta våldet, ifall de tar ställning till våldet eller om de väljer att avstå från att ta ställning. Ifall de väljer att godkänna och godta våldet innebär det att det finns stor risk för att våldet går i arv. I och med att det är vanligt att barn tar efter vuxnas beteende och förhållningssätt, kopierar barn de vuxnas våldsbeteende och för det vidare till sina egna barn. Vilket innebär att utövaren, det vill säga föräldrarna, kan fortsätta med att utöva våld mot barn. För barn är det inte alltid ett medvetet val att godkänna våldet utan de utsätts för en slags hjärntvättning och har ingen annan uppfattning om verkligheten än att bli utsatta för våld. (Isdal 2001, s. 171).

Barn kan välja att ta ställning till våldet. Det innebär att de ska inse att våld är fel men det är inte samma sak som att föräldrarna är dåliga. Det är stor skillnad mellan att barn blir utsatta för våld av föräldrar som vet att de betedde sig fel mot dem än att de blir utsatta för våld av föräldrar som anser sig ha handlat på bästa sätt genom att använda sig av våld. Barn är beroende av sina föräldrar och då är det viktigt att göra skillnad mellan dessa handlingar för dem. Barn kan också välja att inte ta ställning till våldet vilket innebär samma sak som att godkänna det. Det är svårt för barn att glömma vad de utsatts för eftersom våld i alla former sätter spår för livet. Ifall föräldrar pratar om våld som att det hör till är det vanligt att barn intalar sig att det är deras eget fel eller så kan de börja förtränga det genom att förminska det. Det finns skillnader mellan barn som utsatts för våld. De som för våldet vidare till sina egna barn och de som inte för våldet vidare och därmed inte blir våldsbenägne. De förebyggande åtgärderna för att inte föra våldet vidare är att få barn att inse att våld är våld och inte är deras fel utan ansvaret ligger hos föräldrarna, samt att de bearbetar vad som hänt dem och vågar sätta ord på vad de utsatts för. (Isdal 2001, s. 171 – 174, 176).

En stor del av allt våld sker i hemlighet inom slutna dörrar och system vilket gör att våldet aldrig får några sociala konsekvenser. Våldets sociala konsekvenser beskrivs utifrån samhället och kalla för social uteslutning. Ifall någon av daghemspersonalen upptäcker att barn utsätts för våld av sina föräldrar, skulle deras förhållningssätt gentemot föräldrarna ändra. Samhället, och i det här fallet personalen, kan bli fördömande gentemot föräldrarna och de kan bli behandlade med fientlighet samtidigt som personalen söker efter hjälp åt barnen för att få föräldrarna att inse sina handlingar och eventuellt straffas. Om en

subgrupp lägger märke till att föräldrar utövar våld mot barn blir konsekvenserna av våldet annorlunda. Föräldrarna får beundran, respekt och uppmärksamhet av subgruppen samt att de kan bygga upp en slags vänskap. Med andra ord blir föräldrarna upptagna av subgruppens krets. Våld leder till våld vilket väcker både ångest och motvilja. Då samhällets konsekvenser av våld innebär uteslutning och det möts av subgruppens beundran och respekt skapas lätt en våldskarriär. Föräldrar får mycket bekräftelse av subgruppen och hamnar in i en våldsspiral som måste brytas både för barns och både föräldrars bästa. (Isdal 2001, s. 168 – 170).

4 Barns skydds- och riskfaktorer

Till skyddsfaktorer räknas resiliens som betyder att det sker en process som gör att människan utvecklas normalt eller positivt trots att människans utveckling sker under riskförhållanden. Resiliens begreppet kan förklaras som motståndskraft hos människor. Skillnaden i människans förmåga till resiliens beror på människans skillnader i reaktion och hantering av olika riskförhållanden. (Andershed & Andershed 2005, s. 190). De flesta barn utsätts även för en viss mängd riskfaktorer under sin barndom. Ifall barns uppväxtförhållanden inte är ändamålsenliga leder det till att riskfaktorerna börjar påverka deras utveckling. (Söderholm & Politi 2012, s. 90-91).

4.1 Skyddsfaktorer

För att kunna tala om resiliens krävs det att människan utsätts för ett riskförhållande. Resiliens är inte stabilt utan någonting föränderligt. Med andra ord betyder det att bara för att människan klarar sig i ett visst riskförhållande betyder det inte att den klarar sig om situationen förändras eller omständigheterna är annorlunda. Resiliens är därför inte heller långvarigt. Resiliens betyder att människan utsätts för riskförhållanden och klarar av det på ett kompetent sätt, samtidigt som det är oklart hur vanligt fenomenet är. Resiliens beror på processer i människans grundläggande adaptationssystem: kognitivt, emotionsreglering, beteendereglering, relationer, motivation till att lärandet av nytt, engagemang i omgivningen. Det ovan nämnda kräver inte extra resurstillgång och normalt adaptationssystem ska räcka, ifall de är normalfungerande kan en positiv utveckling ses trots negativa omständigheter. Brist på resiliens beror på att de adaptiva systemen inte fungerar normalt innan de negativa omständigheterna men kan också bero på att de negativa omständigheterna slår ut dem ifall det är en långvarande situation. Det som stöder resiliens hos människor är; bra relationer

till kompetenta omständsamma vuxna antingen i familjen eller inom det nära sociala nätverket, hög kognitiv förmåga, förmåga till självreglering, stark självbild och motivation till att fungera på ett effektivt sätt i uppväxtmiljön. (Andershed & Andershed 2005, s. 190-191). Det brukar också talas om fenomenet med maskrosbarn, och då menas de barn som har haft stark resiliens. (Fridh & Norman 2001, s. 123-124).

Protektiv faktor har en koppling till resiliensbegreppet, med begreppet menas att det är en så kallad buffert som ökar det positiva resultatet eller i alla fall påverkar det sannolikheten för en ökad chans till positiva resultat. Protektiva faktorer minskar dysfunktioner, förhindrar utvecklingen av riskförhållanden samt påverkar effekterna av riskfaktorerna. Som exempel kan en morförälder eller annan trygg vuxen ta hand om barnet istället, det ersätter inte föräldrarna men hjälper till ett positivt resultat. Med andra ord har det en protektiv effekt men effekten kommer bara om barnet är i en ordentlig risksituation. Begreppet ska inte blandas ihop med resursfaktorer som är ett begrepp som beskriver positiv effekt på barn i vilken situation som helst, även i låg grad av risk. Det menas att den protektiva faktorn är i interaktion med riskförhållandet och därför kan fungera. Protektiva faktorer anses vara bland annat: social kompetens, stabila emotioner, stabilt temperament, bra självförtroende, intelligens, problemlösningsförmåga, allmänt positiv attityd, nyfikenhet och nära relationer till andra eller ett brett socialt nätverk av både släkt, vänner och andra trygga vuxna. Trots detta kan blyghet vara en skyddande faktor som blir till en protektiv faktor i riskförhållanden. Det finns specifika könsskillnader och flickor är enligt forskningen mer motståndskraftiga mot problem i familjen. (Andershed & Andershed 2005, s. 192-196).

4.2 Riskfaktorer

Barn som inte har de bästa förutsättningarna gällande sin utveckling delas upp i fyra riskgrupper. Den första gruppen innefattar barn som har en typ av diagnos eller en organiskt baserad störning gällande den normala utvecklingen. Störningen kan vara motorisk, sensorisk eller av kromosomal karaktär. Den andra gruppen är barn som till exempel fötts för tidigt eller har blivit utsatta för syrebrist under förlossningen. Tredje gruppen handlar om barn som under barndomen utsätts för olycksfall eller sjukdom som begränsar deras möjligheter. Fjärde gruppen är relevant då det gäller våld i hemmet. Den omfattar barn som blivit utsatta för risker på grund av miljö, sociala och ekonomiska faktorer, vilka kan utgöra risker för barns utveckling. Dåligt samspel mellan föräldrar och

barn kan leda till onda cirklar som komplicerar utvecklingen som kunde ha varit möjlig i optimala förhållanden. (Wrangsjö 1998, s. 202-203).

De flesta barn utsätts för vissa riskfaktorer under sin barndom men det är inte sagt att de blir en risk ifall de huvudsakliga förhållandena är bra. I figur 3 förtydligas vilka riskfaktorer som höjer risken för våld i familjen. Det menas att barn kan leva med 1-2 riskfaktorer utan att de påverkar deras utveckling ifall de huvudsakliga förhållandena fungerar. Då antalet riskfaktorer ökar, förhållandena är dåliga och ingen tar tag i situationen i tid, börjar riskfaktorerna påverka barns utveckling. Tidigt ingripande i situationer där det sker någon form av våld, desto mer chans för barn finns det. Det gör att förebyggande arbete och tidigt ingripande är väldigt viktigt, att i tid kunna känna igen de riskfaktorer som finns och åtgärda dem innan de hinner utvecklas. (Söderholm & Politi 2012, s. 90-96).

Riskfaktorer som höjer risken för våld:
Mamman har inte använt sig av rådgivningsservice under graviditeten
Barnets rådgivning och/eller sjukhuskontroller beaktas inte
Föräldrarna har missbruksproblem
HIV- eller hepatit C-positivitet finns hos föräldrarna
Barnets visar vid födseln tecken på FAS
Barnet föds för tidigt eller har funktionshinder
Barnet är ovanligt rastlöst eller gråtfärdigt
Mamman lider av förlossningsdepression och/eller någondera/båda föräldrarna lider av psykiska problem
Föräldrarna har i sin egen barndom upplevt vanvård och/eller misshandel
Familjens tidigare barn har blivit omplacerade
Mycket unga föräldrar utan fungerande socialt nätverk
Ensamförsörjare utan fungerande socialt nätverk
Stort antal barn i familjen
Föräldrarna är funktionshindrade
Familjevåld
Familjens fattigdom och risk för marginalisering

Figur 3: Riskfaktorer, fritt översatt av en tabell i *Lapsen kaltoinkohtelu*. (Söderholm & Politi 2012, s. 95).

Om barn i riskförhållanden ges möjlighet till tillräcklig prevention kan detta leda till betydligt färre följder, bland annat risken för att normbrytande beteende utvecklas sjunker betydligt mer. Prevention kan vara följande:

1. Universella preventionsprogram; "samma insats till alla" oberoende hög och lågriskgrupper, stöda positiv utveckling, stärka resiliens och protektiva förhållanden.
2. Selektivt preventionsprogram: fokus på barn som visar upp tecken på riskfaktorer, gruppen är i fokus inte en enskild individ, arbetar med risk- och protektiva förhållanden, hindra utveckling av normbrytande beteende.
3. Indikerad prevention: fokus på en enskild individ, barn i riskzon för att utveckla normbrytande beteende i barndomen. Ifall det används allmänna förebyggande program kan det förebygga framtida följder av att barn vuxit upp i riskförhållanden, exempelvis i hem där det förekommer någon form av våld.

(Andershed & Andershed 2005, s. 197, 208, 216). I följande kapitel fördjupas detta men även med fokus på familjen och inte endast med fokus på familjen.

5 Förebyggande arbete med barn och familjer

Det viktigaste när det gäller förebyggande av olika former av våld i familjen är att hur föräldrar kan stödas till att vara bra föräldrar. Förebyggande familjearbete kan delas in i olika nivåer. Den universella nivån når alla barn och familjer (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, s. 18-19), som Killén (2009) definierar som primärt förebyggande arbete som riktar in sig på att förebygga att problem ska uppstå (Killén 2009, s. 22-23). En selektiv nivå når de familjer som har hög nivå av riskfaktorer och indikerat förebyggande arbete består av att försöka minska risken att våldet sker eller sker igen (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, s. 18-19). Killén (2009) definierar detta som sekundärt och tertiärt förebyggande arbete. Det sekundära tar fasta på att i ett tidigt skede se vilka riskfaktorer som finns samt förebygga att riskfaktorerna växer och blir större medan det tertiära fokuserar på att mildra och förebygga vidare konsekvenser för ett problem som redan har uppstått. (Killén 2009, s. 23-26).

På den universella nivån arbetas det med långsiktiga mål genom olika samhällliga projekt, informering om till exempel missbruk och parterapi via olika organisationer samt genom

grundservicen exempelvis social och hälsovården, familjeverksamhet, missbruksvård och mentalvård. Det viktigaste är att grundservicen fungerar och är tillräcklig samt att stöda föräldrar i deras föräldraskap och att ge information om barns utveckling och dess skeden. På detta sätt kan våld lättare upptäckas. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, s. 18-19).

Selektivt förebyggande arbete grundar sig på att nå de familjer som har fler riskfaktorer, det vill säga familjer som lever i svåra situationer, betar sig riskfyllt, föräldrar som har våld i sitt förflutna eller där uppfostringskulturen ses som en risk. Ju fler riskfaktorer familjer har, desto större är chansen att barn blir utsatta för våld. När en familj lever under sådana omständigheter är situationen mycket sårbar samt att de protektiva faktorerna är väldigt få och kan vara snabbt föränderliga. I indikerat förebyggande arbete gäller det att känna igen riskerna som upprepar sig i de familjer som det finns tydlig risk för att det sker eller redan har skett våld. Det handlar om att ta till tals svåra saker, åtgärda problem och ordna hjälp. Denna form av förebyggande fungerar bäst i mångprofessionella arbetsteam där det samarbetas mellan instanser för barns och familjers bästa. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, s. 18-19). Dessa olika nivåer förtydligas ytterligare i figur 4.

Universell nivå / Primärt förebyggande arbete	Selektiv nivå/ Sekundärt förebyggande arbete	Indikerat förebyggande arbete/ Tertiärt förebyggande arbete
<ul style="list-style-type: none"> - När alla barn och familjer - Förebygger att problem ska uppstå - Det arbetas med långsiktiga mål genom samhälleliga projekt, informering om till exempel missbruk och parterapi via olika organisationer samt genom grundservicen - Det viktigaste är att grundservicen fungerar och är tillräcklig samt att stöda föräldrar i deras föräldraskap 	<ul style="list-style-type: none"> - När de familjer som har hög nivå av riskfaktorer det vill säga familjer som lever i svåra situationer, betar sig riskfyllt, föräldrar som har våld i sitt förflutna eller där uppfostringskulturen ses som en risk - Tar fasta på att i ett tidigt skede se vilka riskfaktorer som finns samt förebygga att riskfaktorerna växer och blir större 	<ul style="list-style-type: none"> - Består av att försöka av att försöka minska risken att våldet sker eller sker igen - Fokuserar på att mildra och förebygga vidare konsekvenser för ett problem som redan har uppstått - Det gäller att känna igen riskerna som upprepar sig i de familjer som det finns tydlig risk för att det sker eller redan har skett våld - Det handlar om att ta till tals svåra saker, åtgärda problem och ordna hjälp - Fungerar bäst i mångprofessionella arbetsteam där det samarbetas mellan instanser och för barns och familjers bästa

Figur 4: Förebyggande arbetets olika nivåer.

En stor vikt sätts på det förebyggande arbetet så att det finns möjlighet till att ge den bästa starten som barn har rätt till. Det förebyggande arbetet handlar bland annat om att garantera barns möjligheter att utveckla sina förutsättningar på det bästa möjliga sätt som finns samt förhindra att barn utsätts för bristande omvårdnad. Föräldrarna bör inse sin roll som föräldrar och vågar axla den rollen samt att förebygga att barn utvecklar en störning i anknytningen vilken sedan kan resultera i bland annat utvecklingsförseningar, psykiska problem och beteendeproblem. (Killén 2009, s. 18-22). Därmed lyfts det till följande framlagar och styrdokument som bör stöda och trygga familjers välfärd samt åtgärder för att förebygga föräldrars våld mot barn.

5.1 Lagar och styrdokument gällande familjearbete

Det finns en del lagar som ska tillämpas för att trygga familjearbetet och för att kommunerna ska veta sitt ansvar, vad som gäller att trygga familjers och barns välfärd i vardagen. Dessa styrdokument och lagar styr och påverkar hur familjearbetet ser ut. Det finns ingen övertäckande lag specifikt för familjearbete utan det ingår i de andra lagarna som är; socialvårdslagen (710/1982), barnskyddslagen (417/2007), lag om brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn (504/2002), lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000), lag angående vårdnad av barn och umgängesrätt (361/1983), lag om behörighetsvillkoren för yrkesutbildad personal inom socialvården (272/2005) och förvaltningslagen (434/2003) samt FNs konvention om barns rättigheter. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä, Virolainen 2012, s. 49-50).

I barnskyddslagens (417/2007) § 2 står det att barns föräldrar och andra vårdnadshavare har huvudansvaret för barns välfärd men det finns även skrivet att de myndigheter som jobbar kring barn ska stöda föräldrar att fostra sitt barn så bra som möjligt och ge den hjälp som familjen behöver för att kunna ta hand om sitt barn. Även § 3a (12.2.2010/88) innefattar förbyggande barnskyddets uppgifter och genom förebyggande barnskyddet främja och trygga barns uppväxt, utveckling och välfärd samt ge stöd i föräldraskapet. I barnskyddslagen § 3a (12.2.2010/88) tydliggörs även att förbyggande barnskydd: ... *omfattar sådant stöd och särskilt stöd som ges till exempel inom undervisning, ungdomsarbete, och dagvård, vid mödravård och barnavård samt inom annan social- och hälsovård.* I § 8 kommer kommunens del i utvecklande av service och stöd vid fostran. Kommunen står för att familjer ska enligt denna paragraf få det stöd och den service som stöder fostran av barn. Barnskyddslagen innehåller hur barnskydd ska ordnas, hur handla och hurdana principer som bör följas. Lagens viktigaste uppgift är att säkerställa att det som står i FN:s konvention om barns rättigheter förverkligas. (Järvinen m.fl. 2012, s. 52).

Socialvårdslagen fungerar som ett styrdokument över verksamheten inom det sociala området. Lagen innefattar områden som socialservice, utkomststöd, sociala bidrag, social kredit och dess verksamhet. Dess funktion är att upprätthålla och utvecklas enligt behov, vare sig det är frågan om en enskild individ eller en familj. (Järvinen m.fl. 2012 s. 51-52). Socialvårdslagen (710/1982) § 17 definierar kommunens ansvar att ta hand om; 1) socialt arbete, 2) rådgivning i uppfostrings- och familjefrågor, 3) hemservice, 4) boendeservice, 5) anstaltsvård, 6) familjevård, 7) verksamhet i sysselsättnings syfte för handikappade och arbetsverksamhet för handikappade, 8) åtgärder för att fastställa underhållsbidrag.

Då det gäller social- och hälsovårdsservice är kommunen skyldig att följa lagen och dess förordningar. Det är viktigt att kommunerna känner sitt ansvar och oberoende av var människan i fråga är bosatt ska den få den service lagen förutsätter. Kommunerna har ändå ett visst spelrum i hur de ordnar servicen. Servicen ordnas ofta på något av de tre följande sätten; kommunen kan själv ordna servicen, köpa den av någon annan kommun, organisation, tredje sektor eller privat aktör eller alternativt ordna servicen genom samarbete med en annan kommun. Inom kommuner finns social- och hälsovårdsstyrelse eller en grundtrygghetsnämnd som styr och bestämmer kring servicen i kommunen. Ytterligare styrs kommuner av kommunens egna lednings- och styrningsregleringar där det till exempel bestäms om vem som har den beslutsfattande rätten inom vissa ärenden. Familjearbete kan beroende på kommun se väldigt olika ut. På flera håll i Finland har det bildats familjecenter där det har samlats väsentlig service för en familj under samma tak. Denna service är ofta en form av lågtröskelverksamhet där tanken är att nå så många som möjligt och ge vid ett tidigt skede av familjebildningen stöd för familjen. Då denna service inte existerar som familjecenterkoncept hör den ofta ihop som en del av antingen hemservicen eller inom barnskyddets familjearbete. (Järvinen m.fl. 2012, s. 62-65).

Kaste-programmet är ett nationellt utvecklingsprogram för social- och hälsovården som fastställs var fjärde år. Det nuvarande programmet är i kraft 2012-2015 och det nya programmet fortsätter delvis där 2008-2011 programmet slutade. Orsaken till att ett nationellt utvecklingsprogram finns är för att kunna främja jämlikheten i samhället och att utveckla social- och hälsovårdsservicen till mer klientcentrerad och ekonomiskt hållbar. Då detta program formades användes olika perspektiv från experter inom branschen och det gavs ett regionalt och nationellt perspektiv samt allmänhetens perspektiv genom en enkät. Kaste binder i grund och botten ihop de strategier som social- och hälsovårdsministeriet lagt upp och regeringsprogrammet. I programmet definieras hur utvecklingsarbete ska förverkligas samt målen för arbetet. Programmet är ett huvudprogram för social- och hälsovården och programmets funktion är även att underlätta beredningen av lagförändringar som är nödvändiga samt genomförande av dem. (SHM 2012, s. 13).

Kaste är till för att minska de stora skillnaderna då det gäller kostnader inom social- och hälsovården eftersom alla ska ha rätt till samma service. Risken för utslagning anses vara stor och i och med att det är bevisat att problematiken ofta hopar sig och att de problem som funnits i familjen lätt förs vidare till nästa generation och därför är det viktigt att nå alla. Ett exempel på en riskgrupp och en del som Kaste lyfter fram är våldsproblematiken. Det konstateras även att en människas välmående är beroende av olika faktorer och social-

och hälsovårdsservice inte kan bota alla riskfaktorer som finns, därför behövs även annan hälsofrämjande service så alla kan nås. Det är viktigt att komma ihåg att varje individ har ett visst ansvar. Det lyfts fram att det är viktigt att alla har en trygg och hälsosam omgivning att leva i. (SHM 2012, s. 15-16).

Ett av Kastes mål är att våld i nära relationer minskar, att tidigt ingripande och stöd i form av förebyggande arbete poängteras. Kaste är uppdelat i sex delprogram för att ytterligare förtydliga målen och strukturen i programmet. I del 1; *Riskgruppernas möjligheter till delaktighet, välfärd och hälsa förbättras* finns som tredje åtgärd att det ska tas i bruk ett koncept för att förebygga våld i nära relationer och då utgående från social- och hälsovårdsministeriets rekommendationer samt det nationella handlingsprogrammet som handlar om att minska kroppslig åga. Dessutom måste kunskande inom området förbättras för att kunna ta an problematiken och kunna effektivisera förebyggandet. Fokus är på våld mot barn och unga samt äldre och funktionshindrade. (SHM 2012, s. 18-21).

5.2 Förebyggande arbete med barn i fokus

För föräldrar är det inte självklart att känna till barns utveckling och vad som är normalt i vilket skede av utvecklingen och därför är det viktigt att informera dem om olika sinnen och utvecklingsstadier. Exempelvis känselsinnet är ett av människans betydelsefulla sinne och barn påverkas olika av kroppskontakt och beröring. Ovisshet leder ofta till frustration och det kan leda vidare till dåliga uppfostringsmetoder som oftast skadar barn på olika sätt. (SHM 2010, s.17-18). Känselsinnet är människans största och mest betydelsefulla sinne i och med att hudens känselceller och slemhinnor är fördelade över hela kroppen. Känselsinnet påverkar barn väldigt mycket eftersom sinnet är viktigt för deras kroppsliga och själsliga mående. Beröring och kroppskontakt påverkar barns alla andra sinnen och är viktig för nervsystemets utveckling samt att beröring hör direkt ihop med känslor och kontakt. (Ellneby 2007, s. 20).

Barn klarar sig bättre under svåra förhållanden och de har en större möjlighet att klara sig längre fram ifall de har en trygg anknytning utanför familjen, fått bearbeta smärtsamma upplevelser, fått stöd med att hantera situationen på bästa möjliga sätt samt att de upplever att livet har ett sammanhang. Då barn lever under svåra förhållanden är det viktigt att nätverket kring dem fungerar och att det bekräftar deras behov då föräldrarna inte har möjlighet till det eller kunskap om hur de ska bekräfta dem och deras behov. Det förebyggande arbetet för att undvika större konsekvenser måste snabbt komma in då barn

varit med om en svår händelse. Det finns många tabubelagda samtalsämnen i samhället och barn märker snabbt och förstår vad som är acceptabelt att prata om genom omgivningens kroppspråk och attityder. Trots att det finns tabubelagda samtalsämnen måste barn få en möjlighet att prata om dessa. Professionellas uppgift är att avdramatisera dessa samtalsämnen och visa att det är acceptabelt för barn att prata om dem. I slutändan är det barnen som belastas och måste bära ett stort ansvar som sedan kan påverka det längre fram i en negativ bemärkelse. Barn som varit tvungna att hantera någonting svårt har ett behov av att bli sedda, få tröst och stöd från någon utomstående. De professionella kan vara barns enda chans att bearbeta och gå igenom de händelser som de varit med om och undvika att det skulle medföra negativa konsekvenser. (Killén 2009, s. 213-225).

För barn är det viktigt att känna av att de kan hantera vissa situationer antingen med eller utan hjälp av professionella. Genom att de känner att de kan hantera situationer känner de glädje, får ett bättre självförtroende, känner hopp samt att detta leder till att deras utveckling stimuleras på ett positivt sätt. Barn har ett stort behov av den sociala och den sociala kompetensen är viktig för dem. De kan få kraft och ork ifrån av att veta vad de ska göra i en viss situation även om situationen kan vara svår att hantera för dem längre fram och vara någonting som de längre fram behöver bearbeta. (Killén 2009, s. 227- 229).

5.3 Åtgärder för att förebygga familjevåld

I Finland existerar en mentalitet som gjort att våldet varit ett känsligt ämne då det gäller olika individuella lösningar. Det har inte heller funnits mod att ingripa eller inkräkta på familjens självbestämmanderätt. Det gör att i sådana fall där det på grund av så kallad överdriven respekt inte ingripits, leder till ett tyngre ingripande vid ett senare skede då det kan vara frågan om till exempel omhändertagande av barn. Samtidigt som familjestödverksamhet bör vara frivilligt i grunden för att verkligen kunna stöda familjen. De flesta finländarna besöker mödrarådgivningen där insatserna kring förebyggande familjearbete borde utnyttjas bättre och servicen borde utvecklas ytterligare. I Finland ordnas öppna föräldragrupper främst av den tredje sektorn. De slutna och riktade grupperna ordnas ofta inom barnskyddet, hälsovården eller familjerådgivningen. De föräldragrupper som ordnats har varit väldigt uppskattade av föräldrarna och minskat på problematiken inom familjen samt behovet av att söka professionell hjälp vid ett senare skede. För dem som ordnar föräldragrupper är det en utmaning att nå etniska grupper, föräldrar med invandrarbakgrund och få pappor mer involverade i föräldragrupperverksamheten. (Kalland 2011, s. 50-53).

Samarbete och samverkan poängteras som de viktigaste beståndsdelarna för att förebygga våld i nära relationer. I praktiken betyder det att det bör tillsättas en arbetsgrupp gällande förebyggande arbete i kommunen, det vill säga företrädare, vars huvuduppgift är att koordinera arbetet. Då finns det som förslag till kommunerna att använda sig av befintliga nätverk som redan är verksamma inom förebyggande arbete. Då både myndigheter och organisationer jobbar kring våldsproblematiken har det visats ge de effektivaste resultaten. Därför är det av stor vikt att en grupp som består av olika företrädare känner ansvar för den gemensamma uppgiften som är att åtgärda våldsproblematiken och kommer ihåg att de alla får nytta av sin uppgift genom samverkan med de andra. Det är viktigt att dessa företrädare består av flera olika yrkesgrupper för att kunna få olika perspektiv på hur våld kan uppfattas. Eftersom yrkesgrupper kan ha väldigt olika syn på problematiken och komma i kontakt med våld på olika sätt. Genom en mångprofessionell arbetsgrupp går det att förbättra samarbetet och få reda på hur våldssituationer ser ut i kommuner. Det finns utmaningar i gruppkonstellationer med flera yrkesverksamma grupper. De mest centrala uppgifterna som gruppen har är att utveckla ett handlingsprogram som sedan kan tillsättas i kommunens och den ekonomiska regionens program för att förebygga våld. Programmet ska göras med tanke på att arbete bör vara målinriktat, planenligt och att det är frågan om ett långsiktigt arbete för att det ska förebygga våld. (SHM 2005, s. 59- 60).

Det finns fem grundläggande åtgärder som kan göras för att familjevåld kan förebyggas vilka är attitydförändring, samhällseliga former av stress, förena och sammanföra familjen, att förhållandet mellan föräldrar ska bygga på jämlikhet samt bryta den onda cirkeln.

Den första åtgärden borde ske i samhället där en attitydförändring gällande de normer som är lagligt berättigade och uppmuntrar till våld avlägsnas. Ofta är människor inte medvetna om hur ofta familjevåld förekommer i samhället och hur många barn som drabbas och kan få bestående konsekvenser för livet. Massmedier kan stärka attityderna som uppmuntrar till våldsanvändning. (Seidel 1997, s. 27).

Det finns flera samhällseliga former av stress som leder till våld och de här borde minskas, eftersom det är den andra åtgärden för att förebygga familjevåld. Det finns flera olika förhållanden som inverkar på hurudan föräldraroll föräldrarna kan ha, bland annat fattigdom, arbetslöshet, osäkra jobb eller social isolering. Dessa förhållanden inverkar på föräldrar eftersom de ofta förlorar sin självrespekt och sin utgångspunkt för att hantera stress och olika påfrestningar på ett produktivt sätt. Den tredje åtgärden är att förena och sammanföra familjen i släkten och i samhället eftersom det är vanligt att föräldrar som

utövar våld mot sina barn har tappat kontakten med både släkt och vänner. Personer klarar av kriser och stress bättre då de har stöd och hjälp av sitt sociala nätverk. Att vara utan ett socialt nätverk i omgivningen kan medföra att de mister en förankring i tillvaron och känner enbart en känsla av otilräcklighet, hopplöshet, förtvivlan och sårbarhet. (Seidel 1997, s. 27-30).

Till den fjärde åtgärden hör att förhållandet mellan föräldrar skulle bygga på jämlikhet och inte det traditionella könsrollsmönstret där den ena personen har rollen som herre och den andra som slav. Sedan långt bak i tiden har mannen haft makten i förhållandet och kvinnan varit den som blivit utsatt för förtryck och maktövertagande av mannen. Då mannen åtagit sig rätten att ensam bestämma över förhållandet mellan makarna, har makarna inte kunnat genomföra sin föräldraroll på ett tillfredsställandesätt vilket ofta lett till att kvinnan misshandlat barnen. Att bryta den onda cirkeln av våld i familjen är den femte och den viktigaste åtgärden för att förebygga våld. Det sociala arvet är vanligt förekommande inom familjevåld, det vill säga då våldet överförs från en generation till en annan. Detta negativa arv och mönster måste brytas och människor måste bli mer medvetna om vilka konsekvenser våldet har samt vad det innebär för barnen. (Seidel 1997, s. 27-30). I figur 5 listas det upp fallgröpor som ofta sker i förebyggande av våld och åtgärder för att undvika dem. Dessa fallgröpor är vanliga och risken att falla i dem är stor därför är det av stor vikt för den professionella att uppmärksamma dessa i sitt eget arbete och före en arbetsprocess startas.

Fallgropar i förebyggande av våld	Vad göra...
<p>1. Missbruk av makt inom servicen; en sektor eller ett verksamhetsområde som bestämmer hur verksamheten ser ut och allas röster hörs inte.</p>	<p>... vid planeringsskedet bör kunskap kring fallet samlas samt att det bör satsas på att alla röster kring fallet blir hörda.</p>
<p>2. Beskyllningar; det sätts onödig tid på att beskylla olika parter som samverkar kring ett fall vilket leder till en ond spiral.</p>	<p>... acceptera att problematiken ses alltid på olika sätt beroende på till vilken yrkesgrupp som det hörs till.</p>
<p>3. Tävlan; t.ex. kring vem som har det bästa arbetsunderlaget. Detta kan påverka negativt och hindra att ett samarbete mellan olika sektorer sker och då glöms verksamhetens verkliga uppgift.</p>	<p>... komma ihåg att alla som jobbar kring fallet har erfarenheter som kan tas till nytta och att det inte finns en ända lösning till varje problem eller en ända rätt modell att jobba kring. Istället borde klientens välmående vara i centrum.</p>
<p>4. Förneka och nonchalera; det blundas för den verkliga storleken av problematiken och det vill inte tas itu med den. Det anses att den existerar.</p>	<p>... använda sig av utomstående sakkunniga, som kan utgående från andra medel påpeka hur stor problematiken verkligen är.</p>
<p>5. Hindra kunskapen; det vill säga det vill inte deltas i utbildningar som tangerar ämnet och inte heller omvärdera de egna attityderna samt inse nya infallsvinklar som skulle vara till nytta i klientarbete.</p>	<p>... utbildning och kurser börs göras obligatoriska oberoende av de yrkesverksammas attityder och mer en förutsättning för att kunna utföra de uppgifter som finns i arbetet.</p>
<p>6. Kringgående av ansvaret; det kan vara att kommunen inte har medel för att kunna ta ansvar över t.ex. våldsoffren. Ibland är det frågan om ett medvetet val som görs, det önskas att någon annan tar ansvaret istället.</p>	<p>... kommunen bör ha tydliga direktiv kring vem som har ansvaret då det gäller våldsproblematiken. Exempelvis kan en ansvarsperson utses som utvecklar, koordinerar, utvärderar och verksamheten.</p>
<p>7. Ensamhet och kraftlöshet; de yrkesverksamma som jobbar med detta i praktiken kan ofta känna sådana känslor eftersom våldsproblematiken är betungande och utmattande för en person att axla.</p>	<p>... känslorna kan allmänt förebyggas genom att istället bilda mångprofessionella arbetsteam för att kunna dela på hjälpprocessen för en våldsutsatt, vilket även kan gynna klienten i fråga och belastningen av en sektor förhindras.</p>
<p>8. Traumatisering; de yrkesverksamma sätts i samma ljus som de våldsutsatta. Det vill säga de som arbetar kring våldsproblematiken kan bli stämplade och blir utsatta för negativa kommentarer vilket leder till likadana symptom som hos en som blivit utsatt för våld.</p>	<p>... arbetet är väldigt belastande, och de yrkesverksamma hamnar i möte med både våldsutövare som offer av våld därför bör de som jobbar ha tillräcklig tillgång till arbetshandledning och möjlighet till att bearbeta en tung situation genast.</p>

Figur 5: Fallgropar i förebyggande av våld och åtgärder för att undvika dem. (SHM 2005, s.93)

5.4 Stödåtgärder för barn som utsätts för våld

Utomstående kan enligt barns beteende förstå att allt inte är som det ska vara hemma. De utomstående kan anse att det är svårt att tolka eller inse att det handlar om att det i hemmet sker någon form av våld. En utomstående vill ofta inte blanda sig i andra familjers angelägenheter eftersom de är rädda för att ha misstolkat barns beteende. Detta beror på att barn reagerar olika och individuellt. Vissa barn kan bete sig lugnt och vara alla till lags hela tiden samt har en rädsla för att dra till sig uppmärksamhet. Andra barn kan reagera med aggressivitet mot vuxna och andra barn, vara allmänt besvärliga, bråka lätt med andra till exempel i leksituationer eller utöva våld mot dem. Det finns också reaktioner som är mer osynliga som visar sig i form av somatiska problem, det kan vara allt från ont i magen och huvudet, låg koncentrationsförmåga till att de har dålig aptit. (Fridh & Norman 2001, s. 108-109).

Barn som utsätts för någon form av våld har ett stort behov av stöd (Fridh & Norman 2001, s. 111). Barn som har bevittnat våld i sin familj måste få en möjlighet att bearbeta det som de varit med om. Detta förutsätter att barn möts efter barns behov samt att det erbjuds krissamtal steg för steg för dem. Syftet och målsättningen med dessa samtal är att genom krissamtal få barn medvetna om att någon vuxen tar dem på allvar samt att det finns någon vuxen som har tid att lyssna på deras upplevelser. (Arnell & Arnell 1999, s. 48-49). Först på senare år har vikten av stödet uppmärksamats. De måste få bearbeta de känslor som uppstått då de utsatts för någon form av våld. Känslorna kan vara ångest, otrygghet eller rädsla. En form av bearbetning kan vara en referensgrupp där de tillsammans med andra barn som också blivit utsatta får gå igenom och diskutera det traumatiska och inse att de inte är ensamma om upplevelserna. Att arbeta enskilt med barn är en form av att bearbeta traumat. Det är också viktigt att låta barn bearbeta det skedda och inte låta familjen tränga bort det, vilket är något familjer ofta gör eftersom de vill glömma och gå vidare. Risken för att våldet sker igen är betydligt högre då en familj försöker glömma det som skett istället för att bearbeta det. Familjer där det sker våld är mycket lojala mot varandra och håller starkt ihop vilket kan leda till att barn förnekar det som sker för att skydda sina egna föräldrar. (Fridh & Norman 2001, s. 111-114).

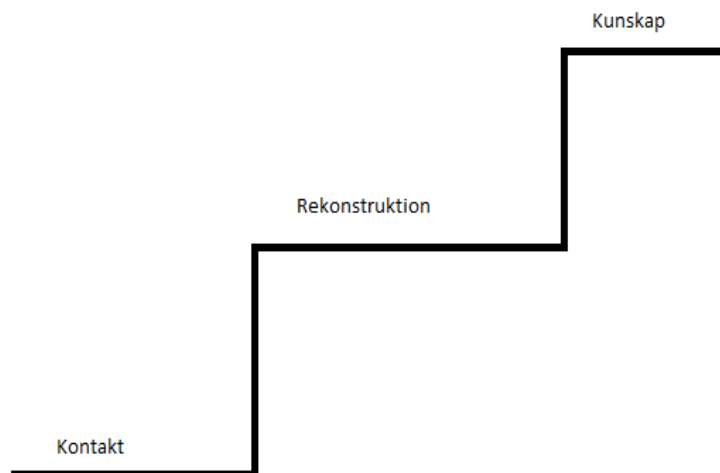
Trappan är en arbetsmodell som tar fasta på hur de professionella kan stöda och hjälpa barn som upplevt våld och hur de uppmärksammar barn som har bevittnat våld i familjen. Trappan handlar om olika krissamtal där våldet tas upp i flera olika steg. Barn kan uppleva att det är svårt att tala om våldet som de varit med om. Därför fokuseras det på att små steg

tas och händelserna behandlas i små etapper istället för i större bitar. Dessutom väcks ett förtroende mellan den professionella som arbetar med metoden och barnet vilket är viktigt. Stegen som tas handlar om att variera samtalen beroende på barns behov. Trappan har tre större delar som metoden tar upp och som den lägger vikt på; kontakt, rekonstruktion och kunskap. Figur 6 tydliggör Trappans tre steg. (Arnell & Arnell 1999, s. 49-50).

Det första steget handlar om att skapa en kontakt med barnet som har bevittnat våld och då det klargörs vad samtalen kommer att handla om samt hur det kommer att gås och jobbas vidare. (Mäntymaa 2010, s. 34). Barn kan ofta ha svårt att minnas det som de varit med om och orkar inte minnas eller berätta om upplevelserna på en gång. Därför är det viktigt att utgå ifrån barns behov och få dem att förstå att det är acceptabelt att möta smärtan och minnena steg efter steg och i passliga doser. Att lägga större vikt på en bra kontakt kan vara väsentligt eftersom förtroendet här byggs upp som sedan påverkar hur resten av arbetet ser ut. Målsättningen är att barn ska få hjälp med att hitta ett sammanhang i det som hänt men att den som arbetar med metoden ska få dem att känna hopp om en förändring. (Arnell & Arnell 1999, s. 49-50).

Rekonstruktionen handlar om att tillsammans med barn tala om deras erfarenheter. Genom olika metoder som exempelvis lek och teckningar kan barn visa vad de varit med om och försöka att få dem att minnas vad de varit med om. Kunskapsdelen tar fasta på att klargöra för dem att det skedda inte är deras fel. Det är helt normalt att reagera på våldet som de varit med om och reaktionerna kan vara exempelvis rädsla, ångest och sömnsvårigheter. Det tredje stegets målsättning, det vill säga kunskapsdelen, är att konkretisera och reflektera över ifall några förändringar skett i deras livssituation sedan arbetet med metoden påbörjats. (Mäntymaa 2010, s. 34). Det är viktigt att få barnet att förstå vad som händer då det varit med om en traumatiserande händelse och att det får kunskap om vanliga reaktioner. (Arnell & Arnell 1999, s. 50). Överlag då det jobbas med trappanmetoden är det viktigt att inte kontakten med barnet avslutas för snabbt. Det utgås alltid ifrån barnets behov och ifall kontakten med barnet bryts för snabbt kan det kännas att allting inte är färdig bearbetat och att arbetet blivit på hälft. (Mäntymaa 2010, s. 34).

Figur 6: Trappans tre steg.

Trappan som arbetsmetod kan beskrivas som ett psykosocialt arbetssätt, det vill säga där det beaktas barns yttre och inre verkligheter. Med psykosocialt stöd menas att människan ses ur ett socialt perspektiv som tar upp det sociala- och det känslomässiga stödet samt service och materiell hjälp. Till det psykosociala stödet hör även social tillhörighet. Då det arbetas med psykosocialt stöd sker det ofta mångprofessionellt. För att det psykosociala stödet ska fullgöra sin funktion måste familjen ses ur ett holistiskt perspektiv, det vill säga familjen bör ses som en helhet och se allting ur många olika perspektiv. Stödet byggs upp och stöttar de resurser som redan finns samt samspelet och livskvaliteten. (Asmervik, Ogden & Rygvold 2005, s. 307). Det är viktigt att föräldrarna till barnet finns med i processen eftersom de hör till barnets yttre och inre verkligheter och de har möjlighet att påverka dess yttre och inre verklighet. Det är centralt att barn känner att det är någonting som motiverar och att det läggs en stor del av arbetet på motivationsdelen. Målsättningen är att klargöra för barn att slutresultatet av ämnena det jobbats kring utmynnar i någonting positivt. (Arnell & Arnell 1999, s. 48).

Att synliggöra våld innebär att göra barn medvetna om vad de utsätts för samtidigt som ämnet våld är väldigt skambelagt och utmanar både lojaliteten och kärleken som de känner gentemot sina föräldrar. Så länge som våldet hålls osynligt kan det fortsätta. Genom att osynliggöra våldet blir det privat, vilket innebär att varje människa är tvungen att bära på det ensam. Vare sig det är barnen eller föräldrarna som vågar lyfta fram våldet så är det viktigast att bryta tystnaden. Det är viktigt att föräldrarna blir medvetna om att det är de som har ansvaret för våldet. (Isdal 2001, s. 176).

6 Resursförstärkande strategier inom familjen

Föräldrar och familjer som söker hjälp är alla av olika slag. Familjers problematik kan vara väldigt olika och det kan bland annat handla om att båda föräldrarna känner att de tömt sina resurser. Föräldrarna kan behöva råd kring olika saker som väckt oro som gäller barnet, dem själva, omgivningen eller så har de problem med att balansera olika saker. Det kan även vara en kombination av flera olika faktorer. Orsakerna till problematiken är ofta lika många, till exempel kan det finnas ett så kallat slitage på relationerna till varandra inom familjen, att sitta fast eller känna olika känslor som skuld, skam eller vanmakt. Många föräldrar uppfattar ofta att de blir utpekade och är delaktiga till barnens svårigheter. Istället för att peka ut föräldrarna måste begreppet förklaras att de snarare handlar om att de ska vara delaktiga i barns vardag och att de är ständigt involverade i samspelet, inklusive de problematiska sidorna ifall det finns sådana. (Wrangsjö 1998, s. 196-198).

Alla former av våld lägger spår hos barn. Alla föräldrar känner någon gång maktlöshet och då är det lätt att våld dyker upp i tankarna hos de flesta. Även om föräldrarna inte önskar det så är våld en mänsklig handling som alla är kapabla till att utföra. Det är fel att använda sig av våld, men det är ett fel som går att rätta till. Det finns så att säga olika sorters föräldrar och viktigt för barn är föräldrarnas förhållningssätt till våldet de har utövat. Föräldrar kan vara goda eller dåliga. De goda föräldrarna tar på sig ansvaret för våldet de utövat. Dessa föräldrar förklarar för barn varför de använde sig av våld utan att försvara vad de gjort och försäkrar barnet sin kärlek genom att ge närhet samt visa respekt. Dåliga föräldrar ansvarar inte för vad de gjort utan de förtränger det och tar det inte till tals samt betar sig avvisande mot barnet och kan till och med skylla på barnet. (Isdal 2001, s. 177 – 178).

Då en familj känner att deras insats inte räcker till syns detta även hos familjemedlemmarna på så sätt att självkänslan och självbilden rubbas och det som familjen kämpar med speglas utåt. Dessutom händer det att familjen ofta blir utsatt för misstankar istället för att bli förstådd och lyssnad till vid utredningssituationer, vilket kan leda till mer stress inom familjen. I utsatta familjer är stressen vanlig och leder till upplevelser av utmattning och en känsla som går att liknas med utbrändhet. Föräldrar hamnar ofta utför nedvärdering och anklagelser kring att det är de som orsakar barns problem och känner sig allmänt kränkta och överkörda under möten med de professionella. (Wrangsjö 1998, s. 197). Till följande i kapitel 6.1 behandlas ett tillräckligt bra föräldraskap. Föräldrafunktioner och vikten av samspelet mellan föräldrar och barn är

resursförstärkande strategier som bidrar till en välmående familj. Dessa strategier kommer att vidarebeskrivas i kapitlen 6.2 och 6.3. I 6.4 beskrivs de reflektiva samtalen.

6.1 Tillräckligt bra föräldraskap

Ett föräldraskap är en process där föräldrarna har en möjlighet att engagera sig i barnet och ge barnet både fysisk och känslomässig omsorg samt näring och skydd. Föräldraskap handlar om att skapa en miljö där barn känner sig trygga. Ett tillräckligt bra föräldraskap definieras med att barns behov av fysisk och känslomässig omvårdnad går först och vad barn signalerar att de behöver och att föräldrars behov kommer i andra hand. Det handlar om att stöda barn i känsloutvecklingen det vill säga att de får ord på känslor och att de lär sig att uttrycka hur de känner. Trots att ett tillräckligt bra föräldraskap finns definierat är det viktigt att komma ihåg att skalan på föräldraskap inte går från tillräckligt bra till mycket dåligt. Föräldrars livssituation spelar en stor roll i hur de är som föräldrar samt hur deras egen barndom sett ut. Det poängteras att de flesta föräldrar är tillräckligt bra och att det är ytterst få som är mer än tillräckligt bra föräldrar. (Killén 2009, s. 33-37).

Nyblivna föräldrar har mera egna behov som behövs tillfredställas och hela processen att bli förälder har blivit en större stressfaktor jämfört med tidigare eftersom de ofta känner sig otillräckliga. Tidigare var det mer bundet till var det boddes och att få ett barn samt att bli förälder gav snarare mera mening till vardagen. Förr var även rutiner vanligare medan nyblivna föräldrar upplever idag att föräldraskap leder till ett avbrott i livsstilen som de vant sig vid. Att bli förälder kan bli en stor identitetskris samtidigt som de nyblivna föräldrarna gör plats för sitt så kallat inre rum för att bli förälder. (Kalland 2011, s. 49-50).

Ofta handlar problemen hos föräldrarna om mat och sömn. Stress förekommer allt som oftast hos föräldrar som saknar stödet av en partner. Det kan även handla om andra nätverk som saknas som till exempel då de nyblivna föräldrarna flyttar ifrån det bekanta, sin uppväxtmiljö på grund av faktorer som jobb och då saknar föräldrarna de naturliga stödpersonerna exempelvis deras egna föräldrar. Oberoende av hurdant utgångsläge är för familjen, är det sociala stödet viktigast. Här kommer betydelse av föräldrastödet i grupp in som en stödform för det reflektiva föräldraskapet. (Kalland 2011, s. 50).

Känslan av sammanhang är väldigt viktig, även kulturell och inom sociologisk kontext, livet bör kännas begripligt och hanterbart. Sammanhangs känslan bildas tidigt i barns utveckling, redan då de är i spädbarnsåldern. Då barn växer upp i en omgivning som inte

går att greppa tag om och får en känsla av att ingenting har en mening ger de upp och anser att de inte kan påverka sin omgivning. I en stabil livssituation finns oftast en stabil känsla av sammanhang för barn. (Kalland 2011, s. 49-50). Därför behöver en familj sitt sociala nätverk och känslan av ett sammanhang. Det utomstående stödsystemet har en stor roll gällande risk- och skyddsfaktorer för barn som blir utsatta för misshandel eller vanvård. Stödsystemet som även innefattar skolor, ungdomsgrupper, kyrkor och andra viktiga och kärleksfulla band med vänner och släktingar, hjälper till att minska stressen. Föräldrar kan hålla stressen på en måttlig nivå då de är involverade med personer från sitt stödsystem och kan därmed hålla de dagliga sysslorna och evenemangen på en mer stressfri nivå. Miljöfaktorer, i form av familjernas stödsystem, framkallar positiva utvecklingsresultat hos barn och dessa faktorer minskar sannolikheten för att barn utsätts för misshandel. Det har även visats att faktorerna av stödsystemet är viktiga för barn redan från deras tidiga barndom. (Fraser 2004, s. 102). Föräldrars nätverk spelar även in och ifall de har ett stödjande nätverk runtomkring sig ger detta en positiv känsla som också avspeglar sig i deras beteende mot barn (Killén 2009, s. 35).

Föräldrarna är bara människor och kan var lättirriterade då de exempelvis är stressade eller befinner sig i en utmanande situation. Så länge detta är någonting som varar endast en kort tid och inte fortgår under en längre tid har barn en möjlighet att hantera situationen. Ingen förälder orkar konstant vara positiv och uppmuntrande utan samhället och arbetslivet kräver sitt utav föräldrarna. De har en vardag utanför sitt föräldraskap som de måste ta itu med för att få vardagen att fungera. De personer som barn kommer i kontakt med exempelvis på daghem måste ta över rollen som ger positiv energi då föräldrarna inte har möjlighet att göra det. De barn som känner sig sedda och accepterade som de är får en bra grund att stå på då det kommer till att utveckla en bra självkänsla och självbild. Grunden kan även bli starkare ifall nätverket runtomkring stöder, ser, accepterar och förstår dem. (Killén 2009, s. 39-42, 219).

Föräldrar som har hög reflektiv förmåga klarar av att skilja på sina egna behov från andras och skilja inre och yttre verkligheten och förstår att personer uttrycker sina känslor olika och har olika behov (Kalland 2011, s.51). Vid konflikter är det viktigt för föräldrar att förstå sina egna känslor och hur en konflikt kan tacklas. Då en konflikt uppstår gäller det att kunna läsa barn och deras behov. Vid sådana tillfällen är den vuxna ytterst viktig för barn och har möjlighet att visa förståelse och bekräftelse. Barn får möjlighet att sätta sig in i hur någon känner och upplever, ge och ta emot åsikter och känslor. Även om alla konflikter inte går att lösa skapar barn konflikterna för att öva samspel och

kommunikation. Då är föräldrars sätt att ge respons ytterst viktig eftersom dessa konflikter och prövningar börjar vid en tidig ålder. Det är viktigt för barn att uppleva att känslan inte är fel utan att de blir bemötta med respekt, vilket gör att deras empatiska kompetens utvecklas. Då föräldrar stödjer det goda hos dem utvecklas deras självbild vilket gör känslor hanterbara. För att problemlösningsförmågan ska utvecklas enligt optimala förhållanden krävs känslomässig tillgänglighet, empati och samhörighet av föräldrar. Det är bra att komma ihåg att barn tränar dessa förmågor även utanför hemmet. (Hedenbro & Wirtberg 2003, s. 62).

Att föräldrar själv ha upplevt ett tillräckligt bra föräldraskap då de var barn kan ses som en betydande fördel för att kunna utveckla ett tillräckligt bra föräldraskap. För de föräldrar som själva inte fått tillräckligt bra omvårdnad kan det vara en större utmaning för att visa omvårdnad åt andra. Genom reflektion över den omvårdnad de fått och de händelser som de varit med om som barn kan de undvika att deras barndom skulle gå till följande generation. (Killén 2009, s. 33-37). Detta gör att föräldrar som kommit från svåra förhållanden eller upplevt dåliga erfarenheter kan genom hög reflektiv förmåga ge barn en trygg relation. Därför är den reflektiva förmågan särskilt viktig för föräldraskapet. Förmågan leder till att föräldrar inser att då barn exempelvis gråter har de inte endast ett slags behov utan deras behov finns på flera plan. Ofta är behoven både fysiska och emotionella och det räcker inte endast att trygga de fysiska behoven för att trygga utvecklingen. (Kalland 2011, s. 51).

Det finns mycket råd för föräldrar idag och de kan vara motstridiga vilket leder till förvirring och föräldraskapet försämras på grund av detta. Inom reflektiva samtalsgrupper är det inte fråga om vem som vet mest utan istället uppstår det reflektivitet då det finns möjligheter för föräldrarna att upptäcka barnet. Reflektiviteten ger tillfälle för föräldrarna att lära sig om deras barn. Självförtroendet förstärks hos föräldrarna och de positiva upplevelserna kring föräldraskapet och känslan av att vara en kompetent förälder ökar. (Kalland 2011, s. 53). Att vara tillräckligt bra föräldrar ställer också vissa yttre krav på föräldrarna. De ska inte känna några större yttre krav som kommer från omvärlden utan det är viktigt att utgå ifrån de resurser som finns. Yttre påfrestningar kan vara psykiska, ekonomiska eller finnas i föräldrarnas nätverk. Ett tillräckligt bra föräldraskap förutsätter även att föräldrarna känner sig accepterade och att det inte finns onödigt stress i vardagen. Ifall föräldrarna lever i en situation där deras vardag kan upplevas som kämpig, utmanande eller stressig är det svårare att vara tillräckligt bra föräldrar. En viktig funktion hos ett bra

föräldraskap är att föräldrarna mår bra, har en positiv syn på sin livssituation och har en bra självkänsla. (Killén 2009, s. 33-35).

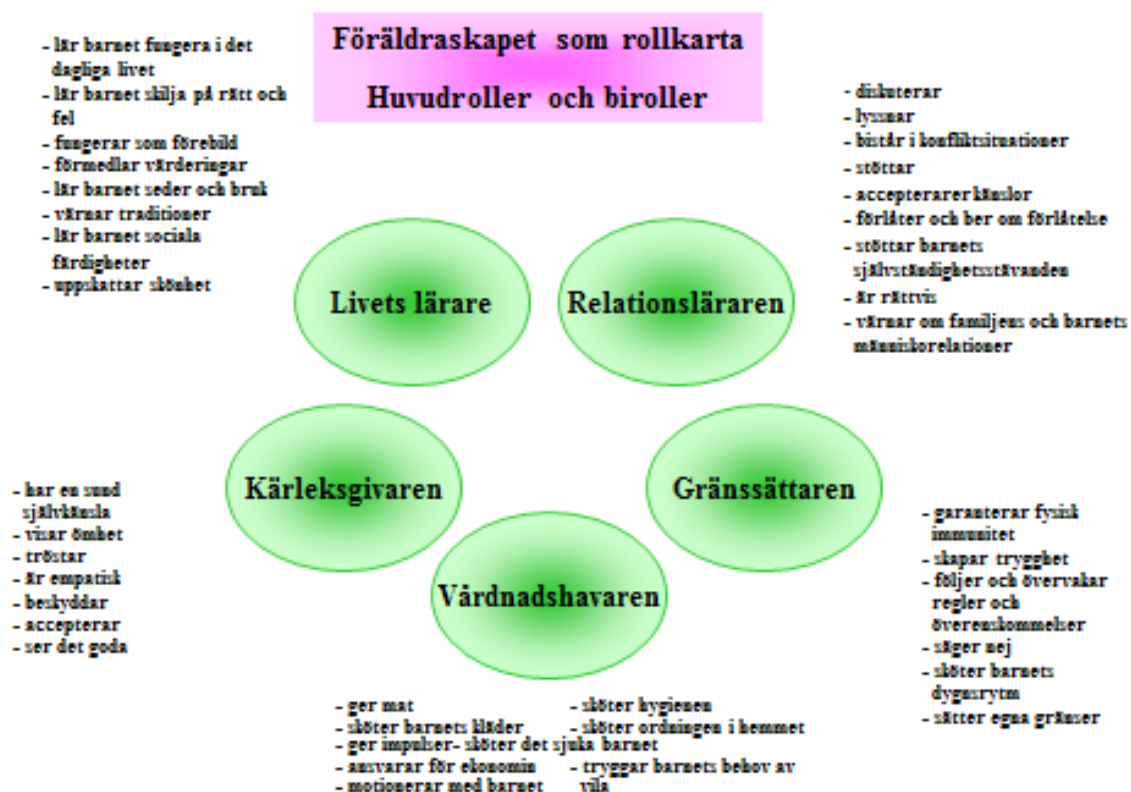
6.2 Föräldrafunktioner

Det finns sju föräldrafunktioner som är betydande för barns utveckling. Till funktionerna hör förmågan att uppfatta barn realistiskt och att ha realistiska förväntningar på barns behov av beroende och känslomässigt tillstånd, förmågan till realistiska förväntningar på vad barn klarar av och att kunna engagera sig positivt i samverkan med barn, förmågan till empati och att kunna prioritera barns grundbehov framom sina egna samt förmågan till att inte ta ut sin smärta och ilska på barn. (Drugli 2003, s. 58).

Föräldrafunktionerna handlar om att lära barn att det finns vissa regler och gränser. Det är föräldrars uppgift att sätta dessa gränser. Genom gränserna upplever barn trygghet även om utmaningar och prövningar kan uppkomma vilket kan leda till att barn och föräldrars viljor hamnar i konflikt med varandra. Många kamper kan handla om att barn exempelvis inte vill ha de kläder som föräldrarna satt fram och situationen innebär att det är två viljor som möts. En betydande roll för barns trygghet är att föräldrar kan sätta dessa gränser för barn utan att avvisa dem. En balans måste uppstå även om det kan vara krävande och tufft ibland. Barns reaktioner då de inte får sin vilja igenom måste accepteras och bekräftas även om föräldrarna inte ger med sig. Barn strävar redan från födseln efter att deras behov ska vara i centrum och att de vuxna ska anpassa sig efter deras behov. Då de inte får sin vilja igenom eller konstant får föräldrarna att anpassa sig efter deras vilja, anpassar de sig i slutändan till situationen även om deras vilja inte blivit hörd. Ifall föräldrar inte sätter gränser för barn uppstår en känsla av otrygghet hos dem. (Killén 2009, s. 34-35). I figur 7 illustreras föräldraskapet som rollkarta som stöder föräldrafunktionerna. Genom rollkartan förtydligas föräldraskapets huvudroller och biroller som är central del av barns utveckling.

Många föräldrar upplever att ju mer realistiska de är och ju bättre förståelse de har gentemot barn desto större sannolikhet är det att de bemöter barn och deras behov som barn signalerar. (Killén 2009, s. 39). Då reflektiviteten finns förstår föräldrar att sättet de svarar på olika signaler har betydelse för barn. Ifall föräldrar är hårdhänta eller irriterade exempelvis vid matning påverkar det barn negativt till motsatsen ifall föräldrar istället är lugna och bemöter barn väl har det positiva effekter. Därför handlar denna kapacitet om att vara öppen för signalerna och läsa dem istället för att förlita sig på litteratur eftersom varje barn är så unikt. Det är viktigare att få föräldrar fokuserade på sina barn och att de

observerar reaktioner, visar intresse för olika typer av känslor och ge rum för barnens känslor och behov samt att få vara unikt. (Kalland 2011, s. 52).

Figur 7. Föräldraskapet som rollkarta. (Helminen & Rautiainen 2000).

Många föräldrar har även svårt att tolka barns signaler till exempel om det tar längre tid för dem att svara på en fråga leder det ofta till att föräldrar inte har tillräckligt med tålamod att vänta utan bryter istället deras svarsprocess med en ny fråga och tolkar att de betar sig nonchalant. Det är viktigt att föräldrar klarar av påfrestande situationer genom andra metoder än att till exempel reagera kraftfullt eller med aggressivitet och ilska. Det viktigaste för alla barn är att bli sedda och bekräftade just vid situationen som känns påfrestande och svår för föräldrar att hantera eftersom de ofta vill undvika sådana situationer och vill hellre uppleva de positiva situationerna. (Hedenbro & Wirtberg 2003, s. 58). För föräldrar blir utmaningen att lugnt och tydligt klargöra regler för barn för att förebygga att de inte ska skada varken sig själva eller någon annan. Det är viktigt att komma ihåg att ett aggressivt beteende hos barn kräver att reflektera över hur de har det och vad som gör att de reagerar med aggressivt beteende. Det aggressiva beteendet kan ha sociala konsekvenser för dem längre fram eller i nuet som kan ta sig uttryck i bland annat utfrysning samt att omgivningen tar avstånd från dem. Aggressiva barn behöver lika mycket kärlek och omsorg som vilka andra barn som helst. Att de inte känner sig trygga i

sin egen värld kan bli ett större problem längre fram och inverka på deras livskvalitet samt att deras aggressiva beteende kan utvecklas till att de som vuxna har aggressionsproblem. (Isdal 2001, s. 275-278).

6.3 Samspel mellan föräldrar och barn

För att barn ska få den bästa möjliga grunden att utveckla resurserna de har inom sig behövs det personer runt omkring dem som kan ge dem grunden till detta. Omsorgspersonerna behöver nödvändigtvis inte vara barnens föräldrar men det är viktigt att personerna klarar av att se och acceptera barnen som de är. De ska engagera sig i barnens känslomässiga utveckling på ett positivt och stödjande sätt samt visa empati och ha realistsiska förväntningar på dem. (Killén 2009, s. 39).

I samspelet mellan barn och föräldrar betonas tre sidor som kommer fram i föräldrars beteende och som har betydelse i samspelet med barn. Sidorna är responsivitet, repertoar och rytm. Genom responsivitet lär sig barn vad de har att förvänta sig av de vuxna och ifall de kan lita på dem. Med repertoar menas att med icke-verbala metoder ta kontakt med barn till exempel genom miner, ljud och andra betydelsefulla gester. Det tredje beteendemönstret, rytmen, handlar om förmågan att leda barn samt att respektera dem och deras takt att ta kontakt. Då ett samspel inte så att säga lyckas smälta samman kan det handla om föräldrars förhoppningar och deras egen sensitivitet och aktivitet. Då det handlar om att föräldrars egna behov går före barns leder det ofta till att en ond spiral skapas. (Wrangsjö 1998, s. 209-212).

Samspelsmönstren måste ses som individuella relationer till varje individ. I en familj kan det negativa samspelet endast beröra enskilda barn ifall det till exempel finns flera syskon i familjen. Det negativa samspelsmönstret behöver inte beröra andra syskon på samma sätt, vilket framkommer i olika forskningar. Syskons psykologiska miljö är individuell och därför utvecklas syskon olika även om de växer upp i samma familj. Det betyder att ett begrepp som samma familj inte existerar utan att varje barn är unikt och att syskon uppfattar sin familj på olika sätt och har en individuell relation till den. (Wrangsjö 1998, s. 212-213).

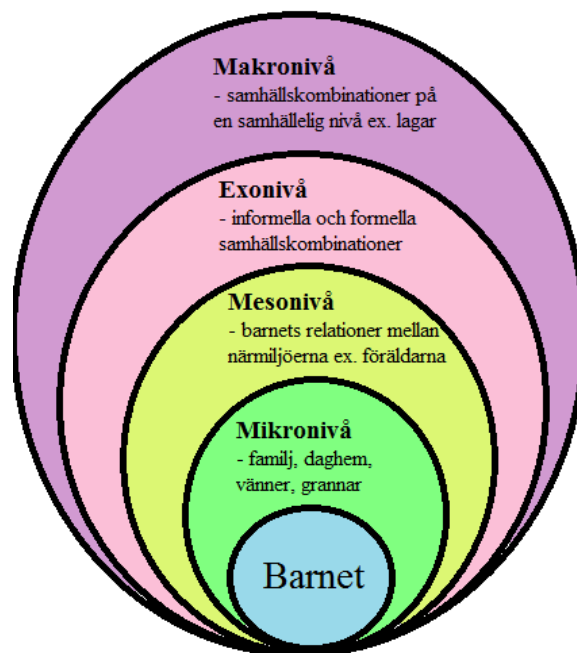
Det är föräldrarna och familjen som genom sina olika enskilda faktorer och emotionella band i första hand bestämmer barns utvecklingsmiljö. Då barn blir äldre ökar omgivningens och familjemedlemmarnas möjlighet att påverka dem och kretsen av de

betydelsefulla personerna växer, oavsett vilka utvecklingspsykologiska utgångspunkter barn har från början. Medan barn växer ökar även deras eget initiativtagande till att utvidga sina kretsar av olika relationer och betydelsefulla personer som stödjer dem. Redan då de börjar till exempel på daghemmet ökar deras krets av betydelsefulla vuxna med 3-4 personer, beroende på gruppens storlek. (Wrangsjö 1998, s. 204-205). För att i ett tidigt skede kunna ingripa i barns vardag är det viktigt att ta i beaktande barns omgivning och miljön de vistas i. De ekologiska miljöteorierna uppmärksammar hur barn påverkas både utvecklingsmässigt och välmåendemässigt av att vistas i olika miljöer. Hemmet och daghemmet formar barns livsmiljö där olika aktörers samspel och växelverkan påverkar deras välmående. Alla barns vardagliga uppväxt baserar sig på deras enskilda drag och miljön de lever i. (Huhtanen 2004, s. 190 – 191). Via ett ekologiskt perspektiv kan barns utveckling ses som en växelverkan mellan att de utvecklas och samtidigt befinner sig i olika miljöer. Relationerna mellan dessa olika miljöer påverkar deras utvecklingsprocess. (Klefbeck & Ogden 1995, s. 33).

Barn hör till flera olika miljöer samtidigt och pendlar under dagen mellan dessa miljöer vilket innebär att de tillhör flera olika platser. Till de olika miljöerna hör bland annat hemmet, familjen, daghemmet, vänner, stadsdelar och bostadsområden. För att få en omfattande bild är det viktigt att inte enbart studera barn i förhållande till de olika miljöerna utan också studera miljöerna i förhållande till varandra. Det vill säga hur en miljö är beroende av en annan och hur de längre belägna miljöerna hänger ihop med de närliggande miljöerna. Miljöerna är ett sammanbundet och enhetligt system där den ena miljön ryms inuti den andra, bestående av mikronivån, mesonivån, exonivån och makronivån. (Imsen 2000, s. 410).

Mikronivån som ligger längst in utgör familjen, daghemmet, vännerna och grannarna, med andra ord de miljöer där barn direkt ingår i och är en del av (Bronfenbrenner 1979, s. 164-167). På mesonivån studeras barns relationer mellan närmiljöerna, det vill säga hur deras erfarenheter från en miljö kan påverka och inverka på en annan miljö. Barn ingår inte i exonivån eller exosystemet utan den här nivån innefattar både formella och informella samhällskombinationer i barns lokala miljö. (Bronfenbrenner 1979, s. 209- 211). Det samma gäller makrosystemet där de inte heller ingår utan den här nivån innefattar samhällskombinationer på en samhällelig nivå men som barn trots allt påverkas av (Bronfenbrenner 1979, s. 237-239). Nivåerna och miljöerna som har betydelse för barn förtydligas i figur 8.

Figur 8: Barnets olika miljöer.

Betydelsen av nätverk är viktiga och i synnerhet kvaliteten på nätverket, eftersom vid en krissituation som till exempel då en våldsutövning äger rum i familjen kan bero på nätverket eller rättare sagt av det obefintliga nätverket. Det kan handla om att de viktiga personerna avlidit eller flyttat längre bort eller att kontakten utvecklats till en mer negativ kontakt och stödet försvunnit vilket gör att balansen i familjen rubbats och familjen inte längre klarar av att på samma sätt hantera tunga problem eller gör att problemen blir tunga utan stödet från nätverket. Balansen i en familj kan liknas med utgifter och tillgångar. Till utgifter hör tid, pengar och mental energi för att kunna tillfredsställa behoven, till tillgångar hör vilken sort av stöd finns tillgänglig, problemlösningsförmåga och beslutfattande förmåga samt att tillfredsställa behoven. Dynamiken mellan dessa tillgångar och utgifter inom nätverket anses vara en avgörande faktor för hur familjen fungerar med stora påfrestningar och små marginaler. (Wrangsjö 1998, s. 213).

Nätverket har även en stor roll gällande hur barn påverkas av frustrationen mellan föräldrar eller den dåliga atmosfären hemma och ifall det rubbar samspelet i familjen mellan barn och förälder. Barn kan känna sig arga, oroliga, nedstämda över det som pågår i familjen. Deras inre resurser kombinerade med stödet från nätverket kan göra att dessa känslor blir hanterbara för dem och att de klarar av de inre konflikterna utan att utveckla psykiska symptom som sedan i sin tur riskerar att påverka deras beteende och att det blir en till faktor som stör samspelet i familjen. (Wrangsjö 1998, s. 215).

Den professionellas samspel i familjen präglas av hur de professionella förstår problemen och det blir en utmaning för den professionella. Då familjen är i behov av stöd borde den professionella ha ett synsätt som omfattar många olika faktorer. Synsättet borde omfatta barnperspektivet, vilket innebär utvecklingen och problemen, samspelet i familjen och deras nätverk samt sociala och kulturella sammanhang. Återgårderna bör även stöda föräldrars andra viktiga stödpersoners stöd till varandra. Den viktigaste stödpersonen i ett föräldraskap är partnern. Det är viktigt att granska situationen från olika vinklar; kompletterar föräldrarna varandra i samspelet med barnet, stärker eller undervärderar de varandras kompetens för att ta hand om barnet, kompletterar de varandra då det finns andra familjeplikter så att det inte belastar endast den ena föräldern, ger de plats åt varandra utan att överge varandra. De här är alla viktiga för föräldraskap men synnerligen viktigt för att barn ska få goda utvecklingsförutsättningar. (Wrangsjö 1998, s. 201-204).

6.4 Reflektiva samtal

Diskussion och att kunna föra dialog med en annan person är en viktig färdighet gällande allt familjearbete även reflektiva samtal. Genom diskussion och dialog sätts en grund för arbetet med familjen. Det påpekas att temat som diskuteras bör vara konkret, hjälpa familjens vardag och stärka resurserna som finns eller hjälpa familjen att se dem. Det är viktigt att bekräfta familjen under samtalet. Genom att ge dem tid och rum samt låta dem själva ta ämnen till tals. Den professionellas roll är att då familjen tar till tals ämnen, visa intresse för det och samtidigt visa förståelse och respekt. Det gäller att vara försiktig med att ställa direkta frågor medan eventuella följdfrågor kan mottas bättre då de själva reflekterat över sitt svar. Det viktigaste är att få föräldrar att reflektera över sina egna tankar, då inser de själva sina styrkor och blir medvetna om sig själva vilket ger dem hopp gällande situationen. Genom genomtänkta frågor kan det snabbt fås information om familjens situation. Då föräldrar får en känsla av att diskussionen påminner om en intervju eller ett förhör väcks en självbeskyddande instinkt. Öppna frågor lockar mera till att svara och att öppna sig för reflektion vilket utmynnar i att ett förhållande mellan den professionella och föräldrar bildas. Genom att ställa cirkulära frågor, det vill säga frågor som ställs till andra familjemedlemmar, kan en bättre förståelse inom familjen uppnås. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, s. 177, 181).

Den reflektiva kapaciteten hos individen omfattar sättet att tänka, känna och dess kapacitet samt handla och sambandet mellan dessa och hur detta uttrycker sig. Den reflektiva processen handlar även om att ha ett bearbetande sinne som kallas för

mentaliseringsförmåga. Denna process påbörjas då det uppkommer en situation som kräver att gå in i hur en annan person känner och tänker eller för att förstå sina egna handlingar. Denna kapacitet påverkar även förmågan att skapa relationer till andra. Den reflektiva förmågan har liknande resultat. Då den finns skapar den förståelse för att kunna förutsäga och sätta in sig i andras situationer och på det sättet förstå andras känslor och handlingar bättre. Den reflektiva kapaciteten kan även fungera som en skyddande faktor för utvecklingen. (Kalland 2011, s. 51).

Dialog och reflektivitet kan kombineras i den bemärkelsen att de båda har samma faktorer som stärker familjen. Dialog som metod innebär att den som lyssnar ska ha en sensitiv förmåga att motta det som berättas. Det gör att dialogen blir en ömsesidig relation där det ges och tas lika mycket. Här skiljer sig dialog och reflektivitet mest som metod. Inom den reflektiva metoden är det meningen att den professionella endast bekräftar eller ställer en följdfråga och således är det svårt att planera i förväg. Det är inte meningen att den professionella fungerar som någon expert inom området utan som en handledare för diskussionen och hjälper till att spinna vidare på ämnet ifall föräldrarna inte kommer vidare i diskussionen. Öppna råd och tankeställare är alltid välkomna men ifall den professionella har starka åsikter riskerar det att utmynna i att föräldrarna inte vågar uttrycka sina åsikter och de känner sig ännu mer malplacerade. Vilket leder till att det reflektiva inom dem inte förstärks. (Järvinen m.fl. 2012, s. 183-184).

Den reflektiva metoden kan användas med familjer eftersom genom den reflektiva och dialogiska samtalsmetoden skapar deltagarna sig själva på nytt genom sina tankar och reflektioner. En människa ändrar sig dagligen, vilket kan leda till att det kan bli svårt för den professionella som jobbar med dessa familjer att tolka dem rätt och det dröjer lätt med att hitta en rätt lösning som passar familjen. Därför är det viktigt att kunna diskutera och vara öppna för förändringar då det gäller olika interventioner i en familj. Det går att påstå att människorna bildar tillsammans en mening för livet och som ett mål i livet kan ses vara att lära förstå varandra. En metod som reflektiva samtal ger ofta lika mycket till båda parterna, i detta fall familjen och den professionella. Det går inte att undvika att lära sig någonting nytt om sig själv då reflektiv metod används. Till allting behöver inte ett direkt konkret svar finnas, den professionella och familjen lär sig tillsammans att se sig själva i spegeln och inse att det finns flera synpunkter på problemen och att alla är individer. Därför är den reflektiva metoden viktig även för de professionella och en viktig metod att bekräfta familjen. Genom att tillämpa sin kunskap och upprepa det familjen redan sagt men på ett resursförstärkande och bekräftande sätt. (Järvinen m.fl. 2012, s. 184-185).

Reflektiviteten ger möjligheten att förstå olika sätt och befriar föräldrarna från barndomens eventuella trauman och hjälper dem att skilja på hur de blivit behandlade och vem de är. Reflektivt tänkande har en reparerande kraft eftersom det är ett dynamiskt tankesätt, inte är slutligt utan det finns alltid rum för att återuppbygga att det som hänt i det förflutna går att bearbeta samt ge och få nya chanser. Det menas att reflektiviteten kan öka resiliensen i en familj, det ger krafter att gå vidare efter svårigheter. Detta gör att det är skäl att stöda det reflektiva föräldraskapet. (Kalland 2011, s. 53).

7 Metod

I detta kapitel tas upp hur arbetsprocessen har sett ut och vilka avgränsningar som gjorts, hurudan litteraturgranskning gjorts inför arbetet och varför olika källor valts. Dessutom behandlas produktutvecklingen och hur de olika faserna sett ut samt vilka tankar som finns kring produkten, det vill säga samtalskorten. Till slut beskrivs tillförlitligheten och etiken i arbetet som arbetet präglas av.

7.1 Produktutveckling

Familjehusets mål är att utveckla, pröva och utvärdera olika resursförstärkande modeller, metoder och material som leder till en vidareutveckling av samarbetet mellan olika aktörer inom barn- och familjearbete. Resultaten ska gynna det tidiga ingripandet, tidig identifiering av problem samt ge ett tidigt stöd till familjer. Projektet kommer att avslutas 2013. Detta år har det fokuserats på barns och föräldrars sexualitet samt våld i nära relationer. Projektet är mångprofessionellt bestående av vård- och socionomstuderanden. (Projektplan för Familjehuset 2010-2013).

I början av arbetsprocessen valdes det att fokusera på teman psykiskt våld och vanvård och barn som utsatts för våld. Inom dessa teman har avgränsningen gjorts till barns perspektiv. Under processens gång valdes det även att fokusera på fysiskt våld eftersom det är så starkt ihopkopplat med psykiskt våld och vanvård. Dessa teman fördjupas ytterligare genom fokusering på orsaker och konsekvenser för barn som utsatts för våld, barns risk- och skyddsfaktorer, barns grundbehov, förebyggande arbete i olika kontexter samt reflektivt föräldraskap som grundas för vidareutveckling av produkten. Det har varit svårt att hitta väsentlig forskning och vetenskapliga artiklar medan det var lättare att hitta litteratur kring ämnena. De vetenskapliga artiklarna som har behandlat ämnena har varit svåråtkomliga för att det inte har berört våra avgränsningar då vi avgränsat oss till Finland och därför valt att

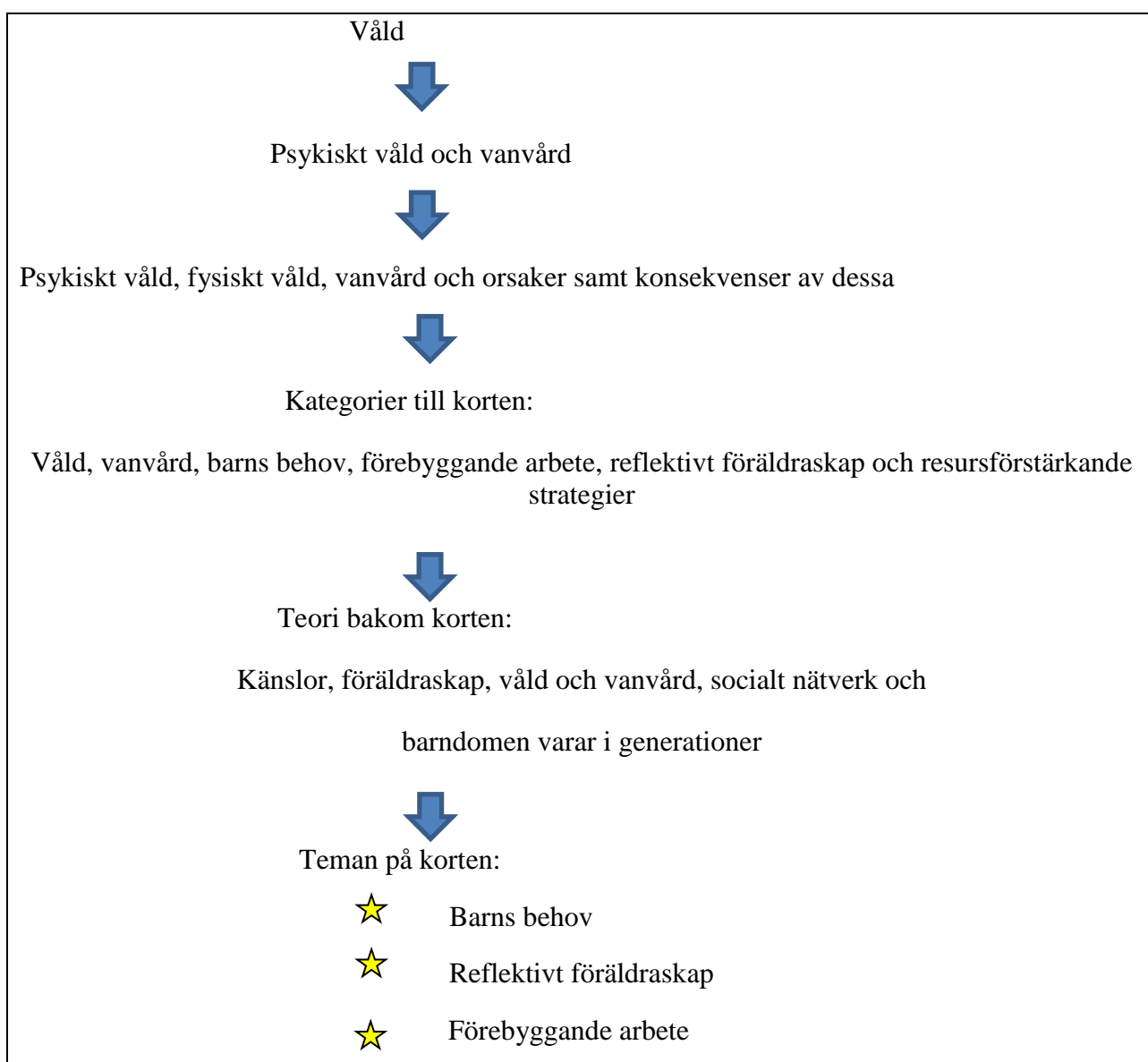
inte ta del av forskning som gjorts utanför Finlands gränser. Den huvudsakliga avgränsningen i arbetet fokuserar på att få fram barns perspektiv på hur de påverkas av våld och vanvård, vikten av tidigt ingripande genom förebyggande arbete samt att på ett resursförstärkande sätt stöda föräldraskap. Till avgränsningen hör småbarnsfamiljer, specifikt barn i åldern 0-5 år vilket syns i valet av litteratur till teori.

Arbetet är en litteraturstudie och ett utvecklingsarbete. Litteraturen som det har utgått ifrån har bestått av böcker, artiklar i tidsskrifter, styrdokument och en del nätkällor. Det har använts olika biblioteks databaser samt databaser för vetenskapliga artiklar. För att hitta så mångsidig litteratur som möjligt har det utnyttjats flera olika bibliotek runt om i södra Finland. Det finns en bred bas gällande litteraturen med många primärkällor som går längre bak i tiden. Många av de primärkällorna som använts är tidlösa klassiker och därför är en del källor äldre. Blandningen av de äldre klassikerna och de nyare källorna har gjort litteraturen relevant och gett ett brett perspektiv i ämnet. I och med att den äldre forskningen stöds av den nyare forskningen samt att den nya forskningen får nya insikter och därmed uppnås ett bredare perspektiv kring ämnena. Den nyare forskningen och litteraturen stöder sig på och hänvisar ofta till den äldre forskningen. I dessa fall har vi valt att använda oss av primärkällan istället för sekundärkällan.

Sökprocessen påbörjades genom att koppla ord till ämnet för att få ett bredare perspektiv. Efter det gallrades den mest väsentligaste informationen och litteraturen som gav en bild av vad ämnet handlade om. Därefter kunde vi avgränsa oss och söka efter mer litteratur som stödde vårt ämne., det vill säga psykiskt våld och vanvård utgående från barns perspektiv. Sökord som använts mest i examensarbetsprocessen är: barn, våld i nära relationer, psykiskt våld, fysiskt våld, vanvård, omsorg, witness to violence, mental abuse, förebyggande arbete, reflektivt föräldraskap, samspel och anknytning.

För att kunna kategorisera inför produktionen av samtalskortet har det gjorts en innehållsanalys av teorin. Det vill säga att innehållet i teorin har analyserats och bearbetats. Genom analysen har kodningen och indexet av innehållet uppstått. Utgående från den stora rubriken; våld har vi delat in innehållet i mindre kategorier; psykiskt och fysiskt våld, vanvård och orsaker samt konsekvenser av dessa handlingar, vilket kallas upplisting och gruppering. Från första början tänkte vi fokusera på psykiskt våld och vanvård men efter en kritisk granskning av innehållet kunde det konstateras att fysiskt våld kompletterar teorin och därför valde vi att inkludera det. Under hela processens gång har barns perspektiv varit i centrum för att kunna utveckla reflektionskort som en resursförstärkande

strategi för att förebygga föräldrars våld mot barn. Barns ultimata situation och att stöda föräldraskapet har präglat arbetet. Det här ledde till fokusering på våld, vanvård, barns behov, förebyggande arbete, reflektivt föräldraskap och resursförstärkande strategier för familjer för att lyfta fram den ultimata situationen för barn och familjer, det vill säga en reduktion. Efter reduktionen gjordes en eliminering av innehållet som inte var väsentligt för slutprodukten. Efter detta steg blev teorin bakom korten klara; känslor, föräldraskap, våld och vanvård, socialt nätverk och barndomen varar i generationer. Teman som korten är; barns behov, reflektivt föräldraskap och förebyggande arbete. Dessa steg har utgjort kategoriseringen av slutprodukten. (Carlsson 1991, s. 69-71). I figur 9 illustreras kategoriseringsprocessens olika faser.

Figur 9: Kategoriseringsprocessen.

7.2 Tillförlitlighet och etik

Arbetet innehåller ingen egen undersökning, utan har ett kvalitativt angreppssätt och är baserad på andras undersökningar. Tillförlitligheten kan prövas genom att lyfta fram flera olika källor som stöder varandra och kommer fram till samma slutsatser. Vid uttalande av allmänna fenomen, räcker det inte med endast en källa. Det räcker heller inte att källor granskas med hjälp av andra källor eftersom de måste vara obundna av varandra. Om källorna är av olika kvalitet ska det klargöras vilka källor som är bättre än andra. Oftast läggs störst vikt vid källor med god kännedom om ämnet, förstahandskällor, källor utan tydliga motiv att ljuga och flera oberoende källor. Data från denna typ av källor stöder argumentet att den informationen som has är tillförlitlig. (Jacobsen 2007, s. 162-163). Graden av källornas tillförlitlighet beror på ålder och kvalitet. Kvaliteten framkommer genom böckernas källförteckningar samt återkommande namn inom tematiken. Primärkällor lyfter fram teorin utan tolkning av andras författares texter. (Vilkkä & Airaksinen 2003, s. 72-73). I arbetet har det strävats efter att användas förstahandskällor för att öka tillförlitligheten. Produkten stöds av dessa källor eftersom arbetet har en bred teoretisk grund och därmed är produkten också tillförlitlig även om den inte är utvärderad. Vidareutveckling av produkten kan göras i ett senare skede efter att produkten blivit prövad och utvärderad. Vi kommer inte att pröva eller utvärdera produkten under processens gång. Efter att det gjorts, kan produktens tillförlitlighet öka. Utvecklingsförslag för produkten är fördjupade och mångsidigare frågor som berör andra teman i arbetet, samt diskussionsunderlag för barn utgående från den teoretiska delen.

När etiken diskuteras är det inte enbart frågan om forskningsetiska aspekter utan det handlar till stor del om en människosyn och respekt för medmänniskor. Det innebär att det inte går att tolerera en forskningstanke där människor görs till resurser för att vissa mål ska nås, oberoende vilket värde målet har. Arbetet ska skydda psykisk och fysisk integritet för enskilda individer som delar information och tystnadsplikten bör noggrant följas. (Holme & Krohn- Solvang 1997, s. 32). Det vill säga, det är viktigt att den som tillämpar produkten förstår innebörden av tystnadsplikten.

Då de etiska principerna tas upp är etik, moral och juridik en viktig del. Alla tre begreppen ingår under de etiska principerna. Etiken handlar om att veta vad som bör eller kan göras medan moralen handlar om hur det görs någonting samt att juridiken tar upp vad som får och inte får göras. Målet som den vetenskapliga forskningen har är att ta fram fakta som kan användas till problemlösning som sedan bidrar till att få ny kunskap och det kan kort

kallas för kunskapskrav. (Olsson & Sörensen 2004, s. 54 - 56). Socialt arbete är mångdimensionellt och processer som påverkar är socialt, kulturellt och psykologiskt. Genom socialt arbete försöker individen förstås i dess kontext eller hur dynamiken samspelar i en individuell- eller strukturell dimension samt hur den beskrivs. Inom området behövs även olika strategier som är både teoretiska och metodologiska, vilket ger förståelse för olika problemområdet inom det sociala arbetet som exempelvis våldproblematik. (Larsson 2005, s. 26).

Som det framkommer ur teorin vi skrivit kring tillförlitlighet och etik har vi tagit fasta på vikten av bemötande, respekten, växelverkan mellan den professionella och klienten, konfidentialitet, den professionellas roll samt beaktande av de anhöriga i vårt arbete i litteraturgranskningen och produktutvecklingen. Professionella kan komma i kontakt med olika personer med olika bakgrund. Trots detta måste de bli bemötta professionellt och respektfullt. Som det framkommer genom teorin måste varje människas människovärde tas i beaktande. Därför är det av stor vikt att åsidosätta sina egna tankar och känslor då professionella är i kontakt med exempelvis föräldrar som utövat våld mot sina barn. Växelverkan spelar en stor roll i hur stort stöd den professionella kan ge, vilket beror på den professionellas förhållningssätt. Professionella bör bekräfta familjen och vara öppen för dialog och därmed visa förståelse för familjens situation.

7.3 Tillämpning av produkten

I detta kapitel redogörs det för vad som är viktigt för professionella att beakta då produkten tillämpas i praktiken. Vikten av respekt, konfidentialitet och tillförlitlig service samt klientperspektivet är stor.

Det tidiga stödet i hemmiljön redan under graviditeten är även ekonomiskt lönsamt men för familjens hälsa ytterst viktigt, särskilt för familjer där flera risker existerar. Förutom hembesöken finns även intresse hos föräldrarna för gruppbaserat stöd. Det finns olika typer av familjegrupper, de kan vara öppna, slutna, riktade vilket de allt som oftast är. Den största fördelen med en grupp som är öppen för alla och med lågröskelmodell är att då kan föräldrar som är i riskzonen men som inte blivit identifierade nås. Denna typ av familjer är inte sådana som söker sig till sådan service där de kan bli stämplade. (Kalland 2011, s. 50). Genom produkten, det vill säga samtalskortet, kan föräldrars egna resurser förstärkas då de exempelvis används i en grupp. De är praktiska och enkla redskap att tillämpa inom social-

och hälsovården. Detta gör att andra yrkesverksamma kan använda sig av arbetet och dess produkt.

Inom såväl social- som hälsovården hör det till att respektera klientens människovärde och grundläggande rättigheter och därmed bildar respekten för människan och människovärdet grunden för all verksamhet inom social- och hälsovården. Respekten innefattar både människans grundläggande rättigheter, självbestämmanderätt, mänskliga rättigheter och valfrihet. Klientens delaktighet och samtycke är grundstenen inom servicen som erbjuds. Medan huvudprinciper och – värden gällande de grundläggande rättigheterna och människovärdet är jämlikhet, jämställdhet, integritetsskydd och diskrimineringsfrånvaro. Klientens anhöriga och närstående ska även behandlas med respekt och därmed ska de grundläggande rättigheterna och människovärdet även synas i bemötandet av dem. (SHM 2011, s. 5).

Det är av stor vikt att servicen klienterna får är tillförlitlig och säker, samt att de som arbetar inom verksamheten har en grundläggande kunskap och yrkeskunskap. För att trygga klienters rätt till god vård och service ska de få ett mänskligt och individuellt bemötande samt uppleva tolerans och att deras välmående granskas övergripande. Det är även av stor betydelse att deras språkliga bakgrund och övertygelse tas i beaktande. Växelverkan mellan klienter och personal är central och det ska framkomma en ömsesidig respekt och mänsklighet. Vidare förutsätter en god växelverkan, ömsesidigt förtroende, ärlighet samt engagemang gällande överenskomna mål och verksamhet. (SHM 2011, s. 5-6).

Det är viktigt att professionella inom den sociala sektorn fungerar som vägledare och stödpersoner. En förutsättning är att de professionella är öppna, bekräftande och uppmuntrande eftersom de ska utveckla enskilda personers och grupper egna resurser. Den här verksamheten grundar sig på att människors självbestämmande rätt och integritet ska byggas upp på ett naturligt sätt. (Egidius 2011, s. 47). Trovärdighet hör ihop med professionalism. Att vara professionell innebär att personer ska kunna tro och lita på det som görs samt på ens förmåga inom området. (Egidius 2011, s. 67).

Vid processen krävs det av den professionella att noga tänka över etiska frågor som uppstår då de kommer i kontakt med privat information som kan vara väldigt känslig. Det finns inga tydliga etiska regler för alla svåra situationer men det går ändå att visa på olika sätt de etiska riktlinjerna, som informerat samtycke, konfidentialitet och konsekvenserna för de

medverkande. Det informerade samtycket handlar om att den professionella informerar kring syftet med tillfället och hur det kommer att se ut ifall det finns negativa eller positiva konsekvenser av deltagandet. Deltagarna bör även få information kring att deltagandet är frivilligt och att de deltar på egna villkor i de olika diskussionerna. (Larsson 2005, s. 119).

Konfidentialiteten bevisar att sådan information inte redovisas som lägger personen i ett dåligt ljus. Då exempel lyfts fram måste försiktighet finnas kring detaljer för att personen inte ska bli igenkänd. Det lönar sig alltid att fråga personen ifall dess erfarenheter för återberättande får användas. Det händer ofta att personen berättar mera än vad de först tänkt sig då de märker att de byggt upp en tillit och ett förtroende, därför är det viktigt med konfidentialitet. (Larsson 2005, s. 119).

Vid tillämpningen av samtalskortet är det viktigt att handledaren i förväg har bekantat sig med produkten samt temat för att kunna ställa situationsanpassade följdfrågor. Det egna förhållningssättet till temat bör åsidosättas för att kunna respektera och bemöta deltagarna jämlikt samt vara uppmuntrande och bekräftande. Handledaren bör ge utrymme åt deltagarna och deras diskussioner och inte delta med för mycket yrkeskunskap utan istället fungera som en vägledare för diskussionen. Alla i gruppen ska vara jämlika och få lika mycket utrymme för sina reflektioner samt få möjlighet till att i egen takt dela med sig. Det är viktigt att behandla en fråga åt gången. Handledaren bör själv utgöra hur många kort som behandlas i gruppen utgående från gruppens intresse och situationsanpassa kortet till gruppen. Därmed behöver inte alla kort behandlas under träffen eller träffarna. Det är även handledarens uppgift att klargöra konfidentialiteten och att gruppen är en trygg plats för deltagarna. Produkten som har utvecklats är på en universell nivå som riktar sig till alla familjer och förebygger att problem uppstår. Se sidan 34 figur 4.

Produkten är baserad på att deltagarna själva får enligt sin förmåga och vilja diskutera kortens innehåll. Kortet är till för att förstärka föräldraskapet och främja familjens välmående. Det är den professionellas uppgift att få deltagarnas förtroende för att växelverkan mellan den professionella och deltagarna ska fungera. Målet med arbetet är att det ska stöda social hållbarhet i samhället med hjälp av fokus på tidigt ingripande och förebyggande åtgärder. Enligt Finlands kommission för hållbar utveckling (2008, s. 9) har den sociala aspekten för hållbarhet blivit synligare och en viktig del av ett hållbart samhälle.

De reflektiva samtalskorterna ska kunna användas i olika föräldragrupper med vilka föräldrar som helst. Med hjälp av reflektiv diskussion baserat på samtalskorterna ska föräldrarna bli medvetna om sina känslor och handlingar samt reflektera över skillnaden mellan tanke och handling för att förebygga att det urartar i psykiskt, fysiskt våld eller vanvård. Produkten ska stöda reflektiva strategier för föräldraskap som motsvarar barnets behov. Gällande samtalskorterna har det valts att fokusera på de resursförstärkande strategierna eftersom samtalskorterna är ämnade att stöda föräldraskapet samt reflektiviteten hos föräldrarna. Samtalskorterna består av öppna frågor samt påståenden och korta berättelser som beskriver vardagssituationer som lätt skapar diskussion. Berättelserna och påståenden är skrivna i det syftet att de ska väcka starka känslor och möjliga associationer. Tanken är att de ska gå att situationsanpassa för att på föräldrars villkor skapa en mer ytlig eller djupgående diskussion.

8 Känsloladdat – reflektiva samtalskort

Känsloladdat – är en samling av reflektiva frågor som berör föräldraskapet och familjen samt den enskilda föräldern. Korten baserar sig på reflektiva samtal och diskussion som metod i förebyggande syfte. Genom metoden skapas reflektivitet och föräldrar får en möjlighet till uppleva djupa tankar och insikter som de inte tidigare reflekterat över. Metoden stöder också deras reflektivitet i vardagen.

Med hjälp av reflektiv diskussion baserat på samtalskorten göra föräldrar medvetna om sina känslor och handlingar. Tanken är att föräldrarna ska reflektera över skillnaden mellan tanke och handling för att förebygga att det urartar i psykiskt, fysiskt våld eller vanvård. Samtalskorten ska stöda resursförstärkande strategier för föräldraskap som motsvarar barnets behov. De reflektiva samtalskorten ska kunna användas med vilka föräldrar som helst.

Samtalskorten är indelade i tre olika färger enligt kategoriseringen. Färgerna är enligt vårt tycke neutrala och tilltalande. Korten som behandlar barns behov är i färgen lila, reflektivt föräldraskap – korten är gröna och förebyggande arbete har färgen orange. Korten är lätt åtskiljbara och det gör det enkelt att se till vilken kategori frågorna tillhör, vilket gör det smidigare för den professionella att behandla ett tema åt gången. Genom den reflektiva diskussionen som uppstår med hjälp av korten kan föräldrarna hitta sina egna resursförstärkande strategier. Eftersom tanken är att korten ska tillämpas i en grupp av föräldrar kan föräldrar få idéer och stöd med hjälp av andras erfarenheter som kommer upp under diskussionens gång och på det här sättet utveckla egna strategier utgående från sina egna resurser som kan stöda föräldraskapet.

KÄNSLOLADDAT

Resursförstärkande strategier för att förebygga våld och vanvård

©Björkman, Skog, Wennerstrand & Österholm

Viktigt att tänka på vid tillämpning av korten:

- Det är upp till handledaren att ställa situationsanpassade följdfrågor.
- Handledaren ska vara uppmuntrande och bekräftande.
- Handledaren ska inte delta i diskussionen för mycket med kunskap eller egna åsikter utan vid behov föra diskussionen vidare.
- Det behandlas en fråga åt gången.
- Handledaren låter alla säga sitt så att de upplever att de fått säga allt de vill få sagt innan det går vidare.
- Det är handledarens uppgift att klargöra tystnadsplikten.

De lila korten behandlar barns behov och hur föräldrarna kan tackla olika vardags situationer som tangerar uppfostran. Tanken bakom dem är att få föräldrarna att dels gå tillbaka till sin egen barndom men också att reflektera kring sin egen roll som förälder.

Med respekt vill vi sätta igång föräldrars tankegång och få dem medvetna om hur deras handlingar påverkar deras omgivning och deras barn vilket lyfts fram i kapitel 2 Barns behov. Eftersom barndomen ofta varar i generationer som tas upp i kapitel 2 anser vi att det är en viktig aspekt att beakta för att stöda föräldraskapet. Kortet med följdfrågan vad är din roll som förälder baserar sig på barns behov av trygghet och vikten av anknytning som också tas upp i kapitel 2 medan föräldraroller ytterligare fördjupas i kapitel 6.2 Föräldrafunktioner.

Respekt, varför ska de vara så svårt?

Vad betyder respekt för dig?

Pappa har aldrig kunnat klä mig enligt väder. Kommer jag också att göra så då jag blir förälder?

Vad vill du föra vidare från din barndom till dina egna barn?

Mamman har varit ut med sina två söner till parken och leka. Den yngre ligger i kärran och sover redan. "Nu är det dags att gå hem!" ropar mamman till den äldre sonen som springer bland buskar och träd. "Jag vill inte!" får hon som svar, mamman suckar och börjar sakta gå ifrån parken "Kom nu!" ropar hon. "NEJ!" skriker pojken bestämt.

Vad är din roll som förälder?

De gröna korten tar fasta på hurdana strategier som föräldrarna har för att hantera sina känslor i olika utmanande situationer som kan uppkomma. Kortens frågor är kopplade till teorin i kapitel 6 Resursförstärkande strategier inom familjen. Utöver det tangerar korten negativa känslor kring föräldraskapet och det eventuella stödet från den andra partnern.

Tanken är att skapa diskussion kring temat på korten och de kan användas flera gånger i uppföljande syfte. Vissa utav korten kan vara aningen provocerande och utmanande och därför är det viktigt att handledaren är insatt i arbetet och har på förhand bekantat sig grundligt med frågorna samt kortens innehåll. Handledaren bör vara uppmärksam vad som tas upp vid diskussionen och kunna erbjuda information om andra stödformer samt vara medveten om ifall vidare åtgärder behövs.

Jag tänker aldrig bli som min mamma / pappa

Vad väcker detta påstående för tankar hos dig?

Alma leker med sin syster och bråkar om vem som ska vara prins och vem som ska vara prinsessa. Pappan kommer in i rummet och säger åt flickorna att vara tysta. Flickorna kommer inte överrens om vem som ska vara vad. Pappan blir arg och luggar båda flickorna.

Vad gör du när du blir arg?

Barn: - Mamma, mamma titta jag kan stå på händer!

Mamma: - Mmmh.

Hur bekräftar du ditt barn i olika situationer?

Pappan låser ut sitt barn på balkongen. Han väntar innanför dörren med handen på låset medan han håller andan, räknar till tio och bara står där. Han väntar på skriket och gråten och när det kommer låtsas han som om han bara hade skojat.

Hur hanterar du som förälder negativa känslor?

Liselott 5 år sitter och leker med maten vid matbordet. Mamman har kommit från jobbet och är trött och slut. "Sluta leka med maten", säger mamman åt Liselott. Flickan trotsar sin mamma och fortsätter leka. Mamman blir irriterad och tar bort maten och säger:

- Då blir du utan din mat!

Vad gör du när du håller på att tappa tålamodet?

Jag skulle kunna göra dem illa utan att hejda mig. Jag skulle kunna greppa tag om dem alldeles för hårt så att det lämnar röda märken efter sig. Jag får inte, jag måste lugna ner mig. Det är inte barnens fel, hoppas de inte märker att jag håller på att tappa kontrollen.

Hur tror du att ditt barn upplever dig då du är irriterad eller arg?

Jag sitter på toaletten och väntar på att min partner ska komma hem från jobbet. Jag har låst dörren, barnen står utanför och gråter. De hamrar på dörren och ropar på mig. Kan inte han komma hem snart?

På vilket sätt känner du att din partner stöder dig i ditt föräldraskap?

Det orangea kortet tar fasta på nätverk som föräldrarna har. Kortet öppnar upp för diskussion och ger ett underlag för följdfrågor. Det är upp till handledaren att fortsätta diskussionen kring temat sociala nätverk och nätverk. Genom att dela med sig av sina erfarenheter och sin livssituation kan det skapa diskussion som kan leda till reflektion hos föräldern som kan bidra till att föräldern får en insikt i sin egen situation samt andra föräldrars situationer.

Kära dagbok, igen en dag i ensamhet. Varför ska jag bo här när alla nära och kära bor 500 kilometer bort?! Hur ska mitt barn kunna känna igen sina morföräldrar då de endast träffas ett par gånger per år.

Hur ser ditt närmaste sociala nätverk ut?

9 Avslutande diskussion

Gruppens arbete har fungerat bra även om det varit en utmaning att få texten enhetlig eftersom vi har varit fyra skribenter med olika skrivstilar. Det har tagit en stor del av tiden att sammanställa texten och få strukturen på plats. Innehållsförteckningen har genomgått en hel del ändringar och omstrukturering förrän den slutliga innehållsförteckningen uppnåddes då vi först strukturerade helheten gällande teorin för oss själva med många underrubriker. Under processens gång blev de större rubrikerna tydligare utgående från underrubrikerna och därmed kunde de fördelas in under de större rubrikerna. Som grupp har det funnits möjlighet att tillsammans gå vidare då det körts fast eller då det uppkommit utmanande situationer under processen som exempelvis otillgänglig litteratur. Gruppmedlemmarna har stött varandra under hela arbetsprocessen och varit väldigt flexibla även om det varit utmanande att passa fyra människors tidtabeller ihop. Tidsplanen har följts och tiden har inte känts för knapp i och med att vi har använt tiden effektivt och koncentrerat oss på rätt sak vid rätt tid som till exempel påbörjades korrekturläsningen i ett tidigt skede vilket gjorde att det inte blev tidsbrist.

Det har funnits en hel del utmaningar i att hitta relevanta vetenskapliga artiklar som verkligen tangerar vårt område och tema. De vetenskapliga artiklarna har sällan berört Finland eller Norden utan forskningarna har varit på en mer internationell nivå och inte kunnat tillämpas i vårt arbete på grund av avgränsningen. Vi är medvetna om att de befintliga vetenskapliga artiklarna kunde ha varit relevanta för ämnet utan avgränsningen men valde ändå att hålla oss till den med tanke på lagar och styrdokument som tillämpas i Finland. I detta arbete har tyngdpunkten lagts på teoridelen och bearbetat den utförligt, därför har vi valt att inte lägga lika mycket tid på den grafiska utformningen av korten. Dock är de reflektiva frågorna igenomtänkta samt bearbetade under en längre tidsperiod. De frågor och påståenden som finns på korten har vuxit fram under processens gång. Vid utformningen av produkten har det tagits vara på gruppmedlemmarnas erfarenheter från det praktiska arbetet som kommit genom bland annat praktik och arbetserfarenhet inom området.

Vi anser att Känsloladdat – korten kommer att skapa diskussion och få föräldrar att reflektera kring svåra ämnen. Dessa kort anser vi att kommer öka barns välmående genom att ha en effekt på föräldrar som förebygger att känslor och handlingar urartar i våld. Vi känner som grupp att vi gjort vårt bästa och är nöjda med de samtalskort och den teori som vi samlat ihop samt anser vi att arbetets syfte är uppnått.

Detta arbete har påverkat oss och gett en förståelse för problematiken samt insikt i hur vanligt det är att våld förekommer och vikten av att stöda barn och det förebyggande arbetet som görs för att förebygga våld i nära relationer och våld riktat mot barn. Vi hoppas att det skall vidareutvecklas motsvarande material till yrkesverksamma i framtiden samt andra metoder kring ämnet. Det vore viktigt att de framtida materialen tar fasta på det förebyggande arbetet för att effektivera det tidiga ingripandet. Utformningen av produkten utgår ifrån skribenternas val av tema och därför kunde den ha fokuserat på andra teman ifall det varit andra skribenter som utvecklat produkten.

Källförteckning

Andershed, H. & Andershed, A-K. (2005). *Normbrytande beteende i barndomen: vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia.

Almqvist, K. & Janson, S. (2004). *Barn som bevittnat våld*. Förlagshuset Gothia.

Arnell, A. & Ekblom, I. (1999). *"och han sparkade mamma..." i möte med barn som bevittnar våld i sina familjer*. Stockholm: Rädda Barnen.

Asmervik S., Ogden T. & Rygvold A-L. (2005). *"Barn med behov av särskilt stöd"*. Studentlitteratur: Lund.

Bowlby, J. (2003). *En trygg bas*. Stockholm: Natur och Kultur.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Harvard University Press: Cambridge.

Carlsson, B. (1991). *Kvalitativa forskningsmetoder*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Drugli, M B. (2003). *Barn vi bekymrar oss om*. Liber AB.

Egidius, H. (2011). *Etik och profession – i en tid av ökande privatisering och myndighetskontroll*. Stockholm: Natur och Kultur.

Ensi- ja turvakotien liitto ry (u.å). www.ensijaturvakotienliitto.fi (Hämtat 21.2.2013).

Ellneby, Y. (2007). *Barns rätt att utvecklas*. Stockholm: Natur och Kultur.

Ellonen, N. (2012). *Kurin alaiset – Lasten ja aikuisten välisten ristiriitojen ratkaiseminen perheissä*. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.

Finlands kommission för hållbar utveckling. (2008). *På väg mot hållbara val – ett nationellt och globalt hållbart Finland*. www.ymparisto.fi (Hämtat: 30.4.2013).

Fridh, B. & Norman, G. (2001). *Att utreda när barn far illa – en handbok om barnavårdsutredningar i socialtjänsten*. Förlagshuset Gothia.

Gottberg, E. (2012). *Lapsen juridiset oikeudet*. Ingår i Söderholm mfl. (2012). *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim.

Hedenbro, M. & Wirtberg, I. (2003). *Samspeletskraft*. Stockholm: Liber.

Helminen, M-L. & Rautiainen, M. (2000). *Föräldraskapet som rollkarta. En handbok*. Helsingfors: Finlands Kommunförbund.

Hindberg, B. (1997). *Barnmisshandel*. Stockholm: Rädda barnen.

Hindberg, B. (2001). *När omsorgen sviktar*. Stockholm: Rädda barnen.

Holme, I. & Krohn- Solvang, B. (1997). *Forskningsmetodik Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. (2. uppl.) Studentlitteratur: Lund.

- Huhtanen, K. (2004). *Varhainen puuttuminen – ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla*. Ingår i Keskinen S. & Virjonen H. (2004). *Vanhemmuuden ja lapsen tukeminen päivähoitossa*. Helsinki: Tammi.
- Imsen, G. (2000). *Elevens värld introduktion till pedagogisk psykologi*. Studentlitteratur: Lund.
- Isdal, P. (2001). *Meningen med våld*. Stockholm: Gothia.
- Jacobsen, I. (2007). *Förståelse, beskrivning och förklaring – Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Studentlitteratur: Lund.
- Järvinen, R., Lankinen A., Taajamo T., Veistilä M. & Virolainen A. (2012). *Perheen parhaaksi*. Helsinki: Edita.
- Jørstad, J. (1997). *Trauma*. Ingår i Weisaeth L. & Mehlum L. *Människor, trauman och kriser*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Kalland, M. (2011). *Betydelsen av socialt stöd och reflektiv kapacitet för föräldraskapet*. Ingår i: Kekkonen M., Montonen M. & Viitala R. (2011). *Familjecenter i Norden – en resurs för barn och familjer*, s. 48-55. Köpenhamn: Oy Fram Ab.
- Karlsson, K. (2012). *Anknytning – om att tolka samspelet mellan föräldrar och små barn*. Stockholm: Gothia.
- Killén, K. (2009). *Barndomen varar i generationer*. Studentlitteratur: Lund.
- Klefbeck, J. & Ogden, T. (1995). *Barn och nätverk*. Stockholm: Liber utbildning.
- Lajunen, K., Andell, M., Jalava, L., Kemppainen, K., Pakkanen, M. & Ylvenius-Lehtonen, M. (2012) *Turvataitoja lapsille*. Tampere: Juvenes Print.
- Larsson, S., Lilja, J. & Mannheimer, K. (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Studentlitteratur: Lund.
- Levendosky, A. A., Bogat, G. G. & Martinez-Torteya, C. (2013). *PTSD Symptoms in Young Children Exposed to Intimate Partner Violence*. vaw.sagepub.com (Hämtat: 30.4.2013). Ingår i Violence Against Women, vol. 19, 2 upplagan: s. 187-201.
- Mäntymaa, L. (2010). *Våld är aldrig barnets fel*. Tidningen Folkhälsan 3/10. s.34.
- Olsson, H. & Sörensen, S. (2004). *Forskningsprocessen – Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Oranen, M. & Keränen, E. (2006). *Lasten auttaminen*. Ingår i: Kainulainen H. (2006) *Perhe- ja lähisuhdeväkivalta*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien Liitto ry.
- Paavilainen, E. & Flinck, A. (2008). *Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen*. www.hotus.fi (Hämtat: 25.1.2013).
- Ruohonen, M. (2006). *Perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaisen työn kehitys Suomessa*. Ingår i: Kainulainen H. (2006). *Perhe ja lähisuhdeväkivalta*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien Liitto ry.

- Sandström, K. & Sandström, S. (2012). *Motståndskraft*. ScandBook AB: Falun.
- Seidel, J. (1997). *Barnet i familjen*. Studentlitteratur: Lund.
- SHM (2012). *Det nationella utvecklingsprogrammet för social- och hälsovården KASTE 2012-2015*. Social-och hälsovårdsministeriet. (Hämtat: 16.3.2012).
- SHM (2011). *Den etiska grunden för social- och hälsovården. Riksomfattande etiska delegationen inom social- och hälsovården ETENE*. Social-och hälsovårdsministeriet. (Hämtat: 22.3.2013).
- SHM (2010). *ÄLÄ LYÖ LASTA! Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010–2015*. Social-och hälsosovårdsministeriet. (Hämtat: 1.3.2012).
- SHM (2005). *Vem angår våldet? Kommunens handbok om förebyggande av våld i par- och närrelationer*. Social- och hälsovårdsministeriet.
- Socialporten (2003). sosiaaliportti.fi (Hämtat: 21.2.2013).
- Strid, O. (2004). *Ennaltaehkäisy ja yhteistyö*. Ingår i Söderholm mfl. (2004). *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim.
- Söderholm, A. & Kivitie-Kallio, S. (2012). *Lapsen kaltoinkohtelu – ihmisoikeuskysymys ja kansanterveysongelma*. Ingår i Söderholm mfl. (2012). *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim.
- Söderholm, A. & Politi, J. (2012). *Lapsen laiminlyönti*. Ingår i Söderholm mfl. (2012). *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim.
- Tamm, M. (2003). *Barn och rädsla*. Studentlitteratur: Lund.
- Thomlison, B. (2004). *Child Maltreatment: A risk and protective factor perspective*. Ingår i: Fraser M. W. (ed). *Risk and resilience in childhood: an ecological perspective*. Washington: NASW Press.
- Tupola, S., Kivitie-Kallio, S., Kallio, P. & Söderholm, A. (2012). *Lapsen fyysinen pahoinpitely*. Ingår i Söderholm mfl. (2012). *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki: Tammi.
- Välipakka, T. & Lehtosaari, A. (2009). *Sata tapaa tappaa sielu: narsismin uhrin kertovat*. Helsinki: Ajatus.
- Weisaeth, L. (1997). *Psykiskt trauma*. Ingår i Weisaeth L. & Mehlum L. *Människor, trauman och kriser*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Wrangsjö, B. (1998). *Barn som märks*. Stockholm: Natur och Kultur.

Finlands författningssamling

Barnskyddslag 13.4.2007/417. www.finlex.fi (Hämtat: 22.2.2013).

Convention on the Rights of the Child, (u.å). www2.ohchr.org (Hämtat: 22.2.2013).

Socialvårdslagen 710/1982 www.finlex.fi (Hämtat: 22.2.2013).

Strafflagen 1995/578 www.finlex.fi (Hämtat: 22.2.2013).